Год. IV. Септемврий и Октомврий Книга V.

Родопски напрѣдъкъ

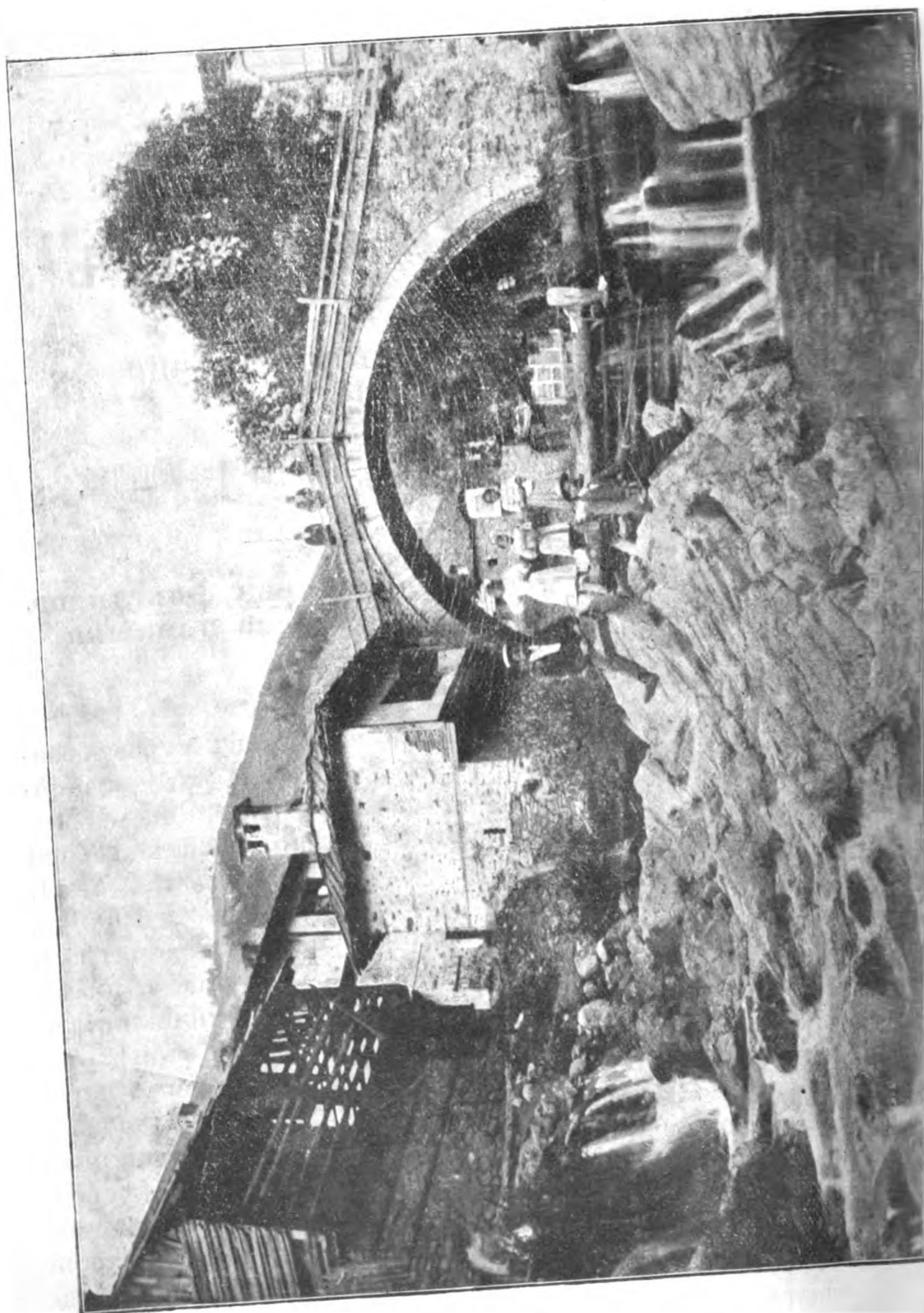
Мѣсечно илюстровано списание

за

наука, обществени знания и народни умотворения.

Бѣлѣжки върху една интересна фонетична особность въ единъ Родопски помашки говоръ.

Освѣнъ твърдѣ малкото обнародванъ суровъ езиковъ материялъ изъ Чепино, Рупчосъ и Ахъ-челебийско, и то само отъ нѣкои села, и студията на г. Милетича „Фонетични особности на помашкитѣ говори въ Чепинско“, помѣстена въ LXVI кн., свезка 3—4, въ „Пер. спис. на Бълг. Книж. Дружество“, 1905 г., помашкитѣ говори въ цѣлото ширине на Родопитѣ сѫ още досущъ неизвѣстни въ науката ни у насъ, ни въ чужбина. Причинитѣ на това сѫ твърдѣ понятни: а) липсата отъ хора, въодушевени и прѣдани въ цѣльта, да се впущатъ въ събирането поне на суровия народоученъ материялъ изъ тия помашки села, възможни да се кръстосатъ и проучатъ, поне отсамъ границата що сѫ били, и б) пропущането на единъ твърдѣ сгоденъ, може би, и едничъкъ моментъ въ неотколѣшното минало, когато безъ особени неприятности можеше свободно да се проникне и изъ вѫтрѣшнитѣ задъ границата помашки поселения въ Родопитѣ, дѣто, наистина, е по-спазена самобитната помашка култура.

По фотографията на К. Савовъ.

Гледка въ с. Широка-лжка, Станимашко.

До врѣме на Съединението, както и отпослѣ дори до 1895 год., до когато обстоятелствата не бѣха се тъй злѣ измѣнили и въ Родопитѣ вслѣдствие на необмислени и врѣдни четнишки движения въ тия планински мѣста, до тогава не бѣше тъй трудно да се надникне и изъ най-затънтенитѣ помашки кѫтове задъ границата. Но тоя моментъ се изгуби и надали би настѫпилъ другъ като него тъй скоро. Въ това отношение на първо мѣсто пакъ нашитѣ учители изъ българскитѣ села въ Родопитѣ можеха направи много нѣщо и съ това да услужатъ и на науката, и на отечеството то си, ала, за жалость, и то не стана. Днесъ подобно проникване задъ нашата граница въ Родопитѣ, дѣто е компактното помашко население, е невъзможно по никакъвъ начинъ.

За сравнително малкото вече по число останало помашко население въ наша територия да не говоримъ, защото и тия, що можеха и имаха всѣка възможность да проучатъ неговия битъ и езикъ и съ това изпълнятъ единъ човѣшки и отечественъ дългъ, направиха го, но въ обратна посока: улесниха го поскоро да се изсели отъ насъ, та съ това хемъ за голѣми патриоти да минатъ, хемъ скрити апетити къмъ хубави и евтини помашки имоти да задоволятъ.

Сравнително малкото до сега обнародвани помашки езикови материяли изъ нѣкои само Ахѫ-челебийски села не сѫ достатъчни да хвърлятъ повечко свѣтлина върху по-главнитѣ фонетични и пр. особности, що се срѣщатъ въ извѣстни помашки села и покраини, но, което е най-важното, не сѫ и всички записани непосрѣдствено отъ помаци, малко сношавали се съ българския елементъ тамъ, който, въпрѣки своето малцинство, има извѣстно културно прѣдимство и поради това указва и извѣстно влияние надъ помашкия битъ и езикъ. Освѣнъ това, но и прѣзъ врѣмето (до 1890 година), когато сѫ записвани таквата материяли, много отъ днешнитѣ диалектолошки приеми не бѣха още окончателно установени, други пъкъ досущъ не бѣха извѣстни въ нашата млада още фолклористика, за да може единъ неопитенъ и посрѣдственъ събирачъ да

проникне и схване всички рефлекси на едно или друго произношение на даденъ звукъ и дума.

Може да се види на мнозина за твърдѣ прѣсилено, ако кажа, че нàдали науката и подозира какво скрито богатство отъ нея се таи отдѣлно въ помашкитѣ говори изъ Родопскитѣ дълбини, колко цѣнни за диалектолога и въобще за лингвиста особности се криятъ изъ тоя неизброденъ планински лабиринтъ и колко ли изненади може единъ день да донесе той, когато се кръстоса и проучи.

Десетина помашки села, що се намиратъ въ жгълътъ, дѣто р. Арда въ Ахж-челебийско първоначално събира водитѣ си, съставятъ една типична по нѣкои фонетични особности говорна покраина.

Това сж на първо мѣсто голѣмитѣ помашки села: Смилянъ, Тозъ-бурунъ, Арда, до нѣкждѣ Пашмаклж и още нѣколко по малки колибаци и селчинки около тѣхъ. Въ по-малъкъ размѣръ по число думи тая фонетична особность се срѣща и въ други още вънъ отъ споменатата покраина помашки села, ала понататъкъ простира ли се тя, за сега не мога да кажа.

Извѣстно е за сега, че всички Родопски говори, дѣ повече, дѣ по-малко, спазватъ силна редукция на *о* въ *у* безъ ударение. Влиянието на тая редукция се срѣща и въ полскитѣ села изъ Пловдивско, Хасковско и Пазарджишко, има я и въ самитѣ градове при Родопитѣ: Хасково, Харманлий, Станимака, Пазарджикъ, па и въ самия Пловдивъ, дѣто населението му е сбирщина и по-голѣмата му часть е придошла отъ Старопланинскитѣ градове и села.

Въ споменатата помашка покраина редукцията е обратно: всѣко неударено *о* и *у* въ кореньтъ или префиксътъ, съ изключение само въ суфиксътъ, се произнося въ полутъмно *а*. Това силно акане като че е обезличило досущъ звуковетѣ *о* и *у* въ тоя помашки говоръ, щото се струва човѣку, като че ли съвършено липсватъ тия звукове въ езикътъ на тия помашки села. Тая фонетична особность съмъ лично наблюдавалъ прѣзъ моето десеть годишно учителство въ Ахж-челебийско до 1890 год. Въ бѣлѣжника си имамъ мно-

го записани думи, отъ които за пояснение споменвамъ само слѣднитѣ: *дво̀раве^а*, *ї̀умаве^а*, *вра̀гаве^а бра̀таве^а*, *хлѐ^а-баве^а тра̀паве^а*, *бари̇̀ка*, *гади́на*, *дабра́ва*, *хади́лу*, *мама́*, *мами̇̀чс^а нажлѝна* (нога, краче), *качлѝна* (отъ увелич. куче), *стѐ̀баре^а*, *прѐ^{а}кор*, *павѐ^{а}смо*, *малѝтва*, *кабѝла*, *калѝба*, *касѝдба*, *ацѐт*, *гаве^{а}да̀р'*, *афчѐ^{а}р'*, *каза̀р'*, *ара́ч*, *Сафѝе^а*, *Расѝе^а*, *Таркѝе^а*, *адаї̀ѝ^а*, *авѐ^а*, *пане^{а}дѐ^{а}л'ник*, *карба̀н'*, *харѝще^а*, *даламѐ^а*; *галѐ^{а}мо*, *гарчѝво*, *марлѝво*, *пралѐтна*; *катрѝ*, *катра̀*, *катро́*, *бадѝн*, *бадна̀*, *сазѝ*, *назѝ*, *тазѝ* (мѣст. тоя, оня), *сава̀*, *нава́*, *тава̀*, (мѣст. това, онова): *пачѐса*, *пад'нѐсе^а*, *ад'нѐсе^а*, *атѝде^а*, *арѐ*, *абѐ̀ри*, *ад'вѐде^а*, *касѝ*, *бадѐ*, *марѝ*, *адрѝ*, *павдѝгна*, *апѝна*, *пад'мѐта*, *правѝкна*, *пачу̀ка*, *пaдпрѐ$_а$*, *пасу̀ка*, *пару̀ка*, *палѐгна*, *'амрѐ$_а$л*, *адрѝл*, *абѐ̀л*, *амѐл*, *агрѐбал*, *асу̀кал*; *ат* вмѣсто отъ, *па* вмѣсто по, *пад* вмѣсто подъ, *а* вмѣсто о, или у; *о́кала* вмѣсто около, *адѐ̀лу*, *атгѐ̀ре$_а$*, *ацѐ̀^{а}де$_а$*, *атвѐ̀^{а}де^а*, *баднѐ̀$_а$ш* и пр. Примѣри: *Галѐ^{а}м са байрѐ$_а$м*, *паме$_а$нѐ̀^{а}*, *е$_а$ ма̀лак ѝде^а да дѐ̀йде$_а$*; *афчѐ$_а$ре$_а$ сбѝрат*, *тѐ̀^{а}рнават*, *дрѐб'ни с'урѝи ср'укават*; *адѝн ле^а паапѝннава*, *пак дру̀гине^а ле^а па падсу̀кнават* (помашко изобразяване на българското хоро) и мн. др. подобни.

Друга една за отбѣлѣзване особность въ сѫщия помашки говоръ е, че и звукътъ *и* въ много думи прѣминава въ *е^а*, нѣкждѣ и въ *е* съ ударение или безъ ударение. Тъй напр. изговаря се *е^{а}зва̀ди*, *ѐзвади*. *е^{а}згарѐ^а*, *е^{а}зру̀ка*, *че^{а}лѐ^{а}к* (у българитѣ *чилѐ^{а}к*), *ке^{а}на̀* но и *какна* или *каке^{а}на̀* (въ Рупчось *кина́*), *е^{а}мѐ^{а}ше^а*, *е$_а$мѐ^{а}ло*, *не$_а$мѐ̀й* (у българитѣ *нимѐ̀й*), *не^а вар'ви* (у българитѣ *ни вар'вѝ*), *Сме^{а}лѐ^{а}н*, *Е^{а}скѐче^а*, *ме^{а}сѝр' ме^{а}тил'* (у българитѣ *митѝл'*), *ве^{а}сѐ̀ку*, *ве^{а}сѐ̀це^а*, *пре^{а}бѝра*, *Е^{а}ва̀н*, но и *Іува̀н*, *Е^{а}лѝе^а*, *прѐ^{а}мрак*, *прѐ^{а}зари* вмѣсто примракъ, призори, *ме^{а}нова*, *паме^{а}нѐ̀^{а}л* вмѣсто поминалъ и др. т. Въ отдѣлътъ народни умотворения въ тая книжка помѣстяме нѣколко пѣсни изъ тоя помашки кѫтъ.

Пловдивъ, 1906 г.

Ст. Н. Шишковъ.

Грузинския мънастирь въ Византия.
Исторически етюдъ
отъ
Професоръ И. И. Соколовъ

(Продължение отъ IV кн.).

Пакурияновиятъ уставъ съдържа прѣдписания за монаситѣ и относно пазенето на поститѣ. Въ продължение и на тритѣ св. четиредесятници (Коледни, Велики и Петрови пости. Б. прѣв.) монаситѣ сѫ длъжни да не вкусватъ ни вино, ни масло, освѣнъ въ сѫботнитѣ и недѣлни дни, когато само могатъ да пиятъ по една чаша вино. Прѣзъ всичкитѣ пости всѣки день въ мънастирския притворъ трѣбва да се дава храната на братията во Христа, т. е. на бѣднитѣ, защото тѣ сѫ въ сѫщность виновницитѣ за нашето спасение и участници въ бѫдещитѣ блага. Въ сѫботнитѣ и недѣлни дни прѣзъ всичката четиредесятница на монаситѣ се дава храна споредъ устава заедно и съ по чаша вино, но въ останалитѣ петь дни тѣ не трѣбва да ядатъ варена храна и масло, освѣнъ въ вторникъ и четвъртъкъ, когато може имъ се дава и по чаша вино. Прѣзъ четиредесятницата прѣдъ Рождество Христово монаситѣ сѫ длъжни единъ пѫть въ день да ядатъ, и то въ деветь часа, освѣнъ прѣзъ тѣзи дни, прѣзъ които се пѣе „Богъ Господь" и пр., когато може да имъ се дава по двѣ чаши вино. Въ течение на три дни прѣзъ всѣка седмица отъ тоя пость монаситѣ се въздържатъ и отъ масло. И прѣзъ четиредесятницата на св. Апостоли (Петрови пости. Б. прѣв.) монаситѣ тоже трѣбва да се въздържатъ отъ масло въ течение на три дни всѣка седмица, а прѣзъ всичкитѣ дни трѣбва да приематъ храна само единъ пѫть дневно, и то пакъ въ деветь часа, и по двѣ чаши вино, а вечерь по една.[61]

Мънастирскиятъ праздникъ въ честь на Успение Богородично (15 августъ) трѣбва да се прѣмине, споредъ прѣдписанието на устава, по най-тържественъ начинъ. Ний желаемъ, пише Пакуриянъ, щото всемирниятъ праздникъ Успение Богородично съ страхъ, тържество и весело да се празднува въ мънастиря, както той се прѣкарва и въ знаменититѣ и велики черкви. Разбира се, че духовното тържество по никой начинъ не бива да намалява и въ всичкитѣ дни, когато се почита паметьта на св. мѫченици и всички други святии, в при това не бива да се забравя и раздаването милостиня на бѣднитѣ въ праздничнитѣ дни и въ днитѣ, когато се правятъ помени за умрѣлитѣ, обаче праздникътъ въ честь на Успението Богородично трѣбва да се почита повече отъ всички черковни тържества. Поради това азъ, пише Пакуриянъ, заклинамъ моитѣ

[61]) Τυπικόν, κ. ι. σ. 27.

бѫдещи прѣемници нищо отъ посоченото да не умаляватъ, но, ако е възможно, да празднуватъ тоя праздникъ съ още по-голѣма тържественость, за да могатъ весело празднуещитѣ да достигнатъ великитѣ блага, да се удостоятъ съ вѣчнитѣ дарове и да станатъ участници въ Божествената благодать. И другитѣ останали праздници монаситѣ сѫ длъжни да прѣкарватъ тържествено.(62)

Въ Пакуriяновия уставъ подробно е казано и прѣдъ кои икони въ мънастирския храмъ колко лампади и восъчни свѣщи слѣдва да се палятъ въ дѣлничнитѣ и празднични дни прѣзъ врѣме и послѣ Богуслужението(63). А въ св. праздници на честнитѣ мънастирски черкви трѣбва да става най-голѣмо и изключително освѣтление, пише Пакуриянъ, и праздникътъ нека бѫде знаменитъ и великъ по пѣснопѣнията, славословията и съ изобилна трапеза, украсена съ всички блага, които Божието человѣко-любие ни е дарило. Слѣдъ това всичкитѣ прѣдания, които сѫ узаконени и установени за Божията слава, трѣбва неизбѣжно и безъ измѣнение да се изпълняватъ и извършватъ, а тъй сѫщо въ точность да се пазятъ Божнитѣ заповѣди, защото, като се прѣдаватъ и прѣминаватъ отъ едни къмъ други, прѣдимно всички други установления, възвѣстяватъ прославата на Бога, съгласно даденитѣ правила и законоположения, които честнейшитѣ братия на мънастиря Прѣсв. Богородица спазватъ въ утреннитѣ молитви на повечерията и въ всички други нощни славословия и пѣния споредъ устава. Заедно съ това трѣбва да се пази порядъкъ и въ извършването на Божественитѣ тайнства. При пѣенето на стихиритѣ пѣвческитѣ хорове сѫ длъжни да се не надпрѣварватъ въ бързане единъ съ други, но единътъ нека захваща своя стихъ тогава, когато другиятъ свърши почнатото пѣснопѣние, защото само при такъвъ редъ пѣнието ще се извършва прилично и боголюбезно Ето защо нарушительтъ на заповѣдитѣ нека знае, че той подлежи на отеческо проклятие, като прѣзира Божия страхъ, не изпълня нашата заповѣдь и се отклонява отъ Божиитѣ завѣти. Обаче това не се отнася къмъ тия, които проявяватъ небрѣжность поради врѣменна невъзможность да изпълнятъ устава, които сѫ заняти съ нѣкоя порѫчка или друга служебна работа за въ полза на братството, или пъкъ приематъ мънастирскитѣ поклонници и се грижатъ за бѣднитѣ, а се отнася за тия, които проявяватъ доброволна небрѣжность и съзнателно и явно нарушаватъ монашеския законъ. Монаситѣ, за да изпълняватъ тоя законъ, длъжни сѫ всѣкога да прѣкарватъ врѣмето си въ благопристойно мълчание, а особено прѣзъ врѣме на божественитѣ събрания, когато по необходимость трѣбва да спазватъ мълчание, и никои тогава не бива да бесѣдватъ съ други, да си допущатъ смѣхъ,

---

62) Τυπικόν, κ. ια, σ. 27—28,
63) Jbid., κ. ιβ', σ. 28.

да се обрѫщатъ единъ другиго съ въпроси и по такъвъ начинъ да прѣчатъ на свещеното Богуслужение, да внасятъ смущение и съдѣйствуватъ на лукавия демонъ, комуто е и свойствено такова нѣщо. Съ една дума, никой не трѣбва поради небрѣжность и разсѣяность постоянно да размѣства краката си, но всички сѫ длъжни да възнасятъ Богу хвала въ прилично и спокойно стояне. Който наруши посоченитѣ прѣдписания, той подлежи на епитимия, установена отъ св. отци. Най-послѣ срѣщу недѣлнитѣ дни трѣбва да се извършва всенощно бдѣние, което да трае до разсъмване(64).

Мънастирьтъ може да приема подаръци и други приноси отъ миряннитѣ съ цѣль за помени на умрѣлитѣ, но само такива, които не могатъ да послужатъ и дадатъ поводъ за врѣда на св. обитель, или пъкъ за прѣдлогъ на какво и да е нововедение, а само все повече и повече да съдѣйствуватъ въ задачитѣ на мънастиря, да усилятъ послушностьта въ вѣрата и да послужатъ за спасението душитѣ на подарителитѣ и тѣхнитѣ родственици. Нека се знае, че Богу е угодна жертва отъ чисто сърдце, за която жертва и се получава въздаяние(65).

Въ Пакурияновия уставъ много се говори и за споминане умрѣлитѣ. Тъй напр. черковно споминане за брата-ктиторъ, магистъръ Апасий, трѣбва да се извършва на 20 септемврий, деньтъ на неговата смърть и паметьта на великомѫченикъ Евстатия съ синода. Въ тоя день трѣбва да бѫде устроена прѣкрасна и изобилна трапеза и освѣнъ това, което всѣки братъ споредъ обичая получава, ще се дава и на всички, а при това и по двѣ чаши вино. Всичкитѣ мънастирски свещенослужители, испхастиритѣ и всичкитѣ метоси на обительта въ тоя день трѣбва да принесатъ Богу даръ за него. Освѣнъ това на братията во Христа въ тоя день се раздаватъ седемдесеть и двѣ номисми (монети. Б. пр.), а слѣдъ утренната и литургията и на случайно останалитѣ въ мънастиря странници се раздаватъ двадесеть и четире номисми за въ паметъ на умрѣлитѣ. За споминане (поменъ. Б. прѣв.) на самия Григорий Пакуриянъ въ устава се говори особено. Вий хубаво знаете, казва той на монаситѣ, моитѣ трудове, подвизи, усилия и Божия даръ, които сѫ дѣйствували на мене, а тъй сѫщо и азъ зная вашата любовь къмъ мене и вѣрвамъ, че вий и безъ моитѣ указания и напомнения не ще забравите и не ще откажете за мой поменъ да извършвате всичко посочено и необходимо. Спомняйте моята паметь всѣкога съ честь, готовность и вѣра и никога не забравяйте за мене, моля ви, отци и братия. Извършвайте моя поменъ, братия, като гледате красотата на тоя Божи домъ, който е свята черква, и като имате прѣдъ видъ достигнатото и удобствата, за които слѣдъ Бога виновницитѣ сме ний. Въ деньтъ, въ който по Божията

64) Jbid. ϰ ιб, σ. 29—30.
65) Jbid., ϰ, ϰ. σ. 40.

воля ще бѫде моята смърть, продължава Пакурианъ, трѣбва да се извършва и поменътъ, а на братията него день ще се раздаватъ седемдесеть и двѣ номисми, и утѣшението имъ трѣбва да състои въ изобилна трапеза. И на всички други, които сѫ били на поменътъ, трѣбва да се раздадатъ двадесеть и четире златни номисми слѣдъ свършека на утренната и литургията. Ако ли въ тоя день не могатъ да се раздадатъ всичкитѣ пари, опрѣдѣлени за цѣльта, или не може да се отстрани каква и да е друга потрѣбность, тогава пари трѣбва да се раздадатъ на бѣднитѣ, а недостатъкътъ да се поправи другъ пѫть. Освѣнъ това половината отъ всичкия доходенъ излишъкъ на мънастиря въ деньтъ на моята паметь трѣбва да се раздаде за спасението на душата ми на благочестивитѣ братия во Христа, на бѣднитѣ, които въ мънастиря служатъ съ плата и на работницитѣ, като при това катигуменитѣ и икономитѣ сѫ длъжни да раздаватъ тоя излишъкъ съ Божи страхъ, съ чиста съвѣсть и не лицемѣрно, като помнятъ, че всѣки среброблюбецъ, укриватель и нарушитель на вѣрностьта подлежи на сѫдъ и наказание. Всичко, що е посочено, трѣбва да се спазва и изпълнява неизмѣнно и правилно, и нищо подъ какъвъ и да е прѣдлогъ не бива да бѫде пропуснато и изоставено. Ктиторътъ прибавя още, че при раздаването доходния мънастирски излишъкъ на бѣднитѣ въ деньтъ на неговата паметь, спечаленото на братството да не се закача. Слѣдъ това въ уставътъ се казва, че въ течение на цѣлата година всѣки день трѣбва да се извършва божественото таинство за душевното спасение на ктитора, като отъ тритѣ приношения (ἀναφοραί) двѣтѣ трѣбва да се раздаватъ вънъ отъ мънастиря на болнитѣ и бѣднитѣ—едното за душата на Григория, а другото за брата му—а третото трѣбва да се дава на братията. Ако ли случайно и двѣтѣ приношения бѫдатъ извършени за Григория, то той осѫдително се отнася къмъ такова дѣйствие и прѣдписва въ такъвъ случай да се извършатъ двѣ литургии, въ които трѣбва да бѫдатъ три приношения за спасението на ктитора, неговиятъ баща и братътъ му. Въ всичкитѣ черкви трѣбва да ставатъ възпоминания въ паметь на ктитора, тогава само монаситѣ ще достигнатъ милость. Въ деньтъ пъкъ на храмовия праздникъ (15 августъ) всичкитѣ свещеници сѫ длъжни да служатъ св. литургия за ктитора, неговия братъ и роднинитѣ имъ. Такива помени за ктитора трѣбва да се извършватъ и въ праздницитѣ на Възкресение Христово, Възнесение, св. Петдесятница, Благовѣщение, Рождество Христово, Кръщение Господне и всички други господски празници, а тъй сѫщо и въ всѣка сѫбота по редъ: въ едната за Григория, а въ другата за брата му. Всѣки день, пише Пакуриянъ, свещеникътъ слѣдъ извършването на св. тайнства и прѣнасяне св. дарове на жертвеника, поменва мене и брата ми, като проси прощение за моитѣ многобройни грѣхове, като при това се явяватъ като свидѣтели и останалитѣ братия. При отпускъ на утренната и вечерното Бо-

гуслужение братията пакъ поменватъ моето име и на брата ми, като казватъ: „Боже, прости прѣгрѣшенията на нашитѣ ктитори". На велики четвъртъкъ трѣбва да се извърши поменъ за паметьта на ктиторовия баща Пакуриянъ, архонтъ надъ архонтитѣ, като при това се служи тържествено Богуслужение, поставя се празднична трапеза и се раздаватъ на бѣднитѣ двадесеть и четире номисми.

Помнете, въ заключение на своето постановление Григорий казва, тежестьта на моя извънмѣренъ трудъ, който азъ понесохъ отъ любовь къмъ васъ и наградата, която ще получимъ отъ Бога ний и тия, които пеменваме въ Христа Иисуса Господа нашъ(66).

Когато умре игуменътъ на мънастиря, всичкитѣ братия сж длъжни достойно да го почетатъ съ тимиянъ и свѣщи и съ извършване съ псалми и пѣснопѣния обикновения въ случая редъ споредъ чинътъ му: надъ иерей, иерейски, а надъ монахъ съотвѣтното послѣдование, като въ паметь на починалия се раздаватъ двадесеть номисми. Въ тоя день на братията се дава за утѣшение трапеза, а свещеницитѣ сж длъжни да изслужатъ за починалия литургия. На третия день трѣбва да се извърши панахида и пакъ се изслужи литургия. Сжщото се прави и на четиредесетия день и въ годишната отъ смъртьта му. Ако ли почине кой и да било другъ братъ, и него погребватъ съ молитви и пѣснопѣния, а на третия день се служи за него литургия, както и на годината отъ смърьта му(67). Колкото до поменването на първия мънастирски игуменъ, монахътъ Григорий, това трѣбва да става въ праздникътъ на Григорий Богословъ Тогава на мънастирскитѣ братия се поставя празднична трапеза, а на бѣднитѣ се раздаватъ шесть номисми. Въ деньть на Григориевата смърть, както и слѣдъ него на третия и четиредесетия день, а тъй сжщо и на годишнината, трѣбва да се извършва това, което ктиторътъ е опрѣдѣлилъ за всѣки игуменъ и то ако и игуменъ Григорий до край остане вѣренъ на устава и изпълни всичкитѣ негови прѣдписания, въ противенъ случай той остава чуждъ и за мънастиря, и за братството(68).

Най-послѣ Пакуриянъ е прѣдписалъ, щото иноцитѣ въ мънастиря съ всичко усърдие и аккуратность всѣкога да извършватъ таинството на Божествената литургия за поменване починалитѣ, което и било наредено въ мънастиря. Защото поменването умрѣлитѣ, казва той, съставя дългъ и на всички вѣрующи, а колко повече това трѣбва да бжде въ обязаноститѣ на монашествующитѣ. Въ единъ отъ мънастирскитѣ храмове трѣбва постоянно да се намира свещеникъ, който е длъженъ всѣкога и безъ пропущане да извършва поменването на умрѣлитѣ.

66) Τυπικόν, κ. κά, σ. 40—43.
67) Jbid., κ. κβ', σ. 43.
68) Jbid., κ. λ. σ. 49—50.

Освѣнъ това въ паметь на всичкитѣ братия трѣбва да ставатъ всенощни пѣснопѣния и божествени литургии. И ако, който и да билъ отъ вънншнитѣ лица, съ вѣра поднесе нѣщо за поменване отъ врѣме на врѣме умрѣлитѣ си роднини, то и за такиаа по установения редъ трѣбва да се извършватъ молитвитѣ. Изобщо всички прѣемници на игуменството и иноцитѣ въ мънастиря сѫ длъжни безъ пропущане всѣкога да изпълняватъ ктиторовитѣ прѣдписания за поменитѣ на умрѣлитѣ(69).

Споредъ Пакурияновия уставъ въ мънастиря нѣма мѣсто за свнуси и млади момци, тъй като св. отци сѫ запрѣтили достѫпътъ на такива, за да се избѣгне съблазънь. Трѣбва да се слѣдва тая тѣхна мѫдра разпоредба, и Пакуриянъ е прѣдписалъ да не се допущатъ евнуси и млади момци въ братството или пъкъ въ слугитѣ мънастирски, за да не прѣдизвикатъ причини за порицания, да не отворятъ пѫть на злото и не дадатъ поводъ за съблазънь и грѣхъ. Проистаменитѣ и епитропитѣ ще бѫдатъ подложени на осѫждане и божествено наказание, ако нарушатъ тия искания на устава(70).

Пакуриянъ е забранилъ достѫпътъ въ мънастиря и на женитѣ. Азъ не желая, пише той, омѫжена жена да влиза въ моята черква или въ мънастиря подъ какъвъ и да било прѣдлогъ, или пъкъ кое и да било сѣмейство съ дѣцата си да живѣе въ мънастирскитѣ прѣдѣли, за да не се поражда съблазънь. Такива трѣбва да бѫдатъ далечъ, въ селата и въ полето. Азъ запрѣтявамъ, продължава Пакуриянъ, да се строи и женски мънастирь въ прѣдѣлитѣ на нашата обитель, макаръ че това би било за майката на Ивана или сестрата на Ефрема, но по-добрѣ нека тия двѣ жени да се прѣселятъ оттукъ. Азъ ви заповѣдамъ и ви моля, обръща се ктиторътъ къмъ монаситѣ, щото святиятъ нашъ мънастирь всѣкога да бѫде недостѫпенъ за всѣка жена, което и прѣди насъ други сѫ установили. Само въ праздникътъ на нашата свята черква желаещитѣ да дойдатъ тукъ за молитва не трѣбва да срѣщатъ прѣпятствия, но и то прѣзъ врѣмето на святата литургия, а слѣдъ това на часътъ трѣбва да си отидатъ. За повече врѣме прѣдстояването на жени въ мънастиря не се допуща и се осѫжда(71)

Пакуриянъ е прѣдписалъ да се обръща особено внимание къмъ старитѣ и болнитѣ. Тия отъ братията, пише той, които се намиратъ въ нещастия и нужди, мѫчени отъ старость, болесть или какво и да е страдане, трѣбва да бѫдатъ прѣдметъ на особена грижа, попечение и утѣшение. Тѣ трѣбва търпѣливо да прѣнасятъ страданията, да се не оплакватъ и да не роптаятъ, а заедно съ тѣхъ и тѣзи, които имъ прислужватъ, сѫ длъжни да изпълняватъ своя длъгъ съ търпѣние, тъй като всички

69) Τυπικόν, κ. κξ', σ. 46—47.
70) Jbid., κ. ιξ', σ 35—36.
71) Τυπικόν, κ. κγ', σ. 44.

ще получатъ своята награда отъ Бога, по волята на когото едни показватъ своята обичь и полза къмъ други. Прѣдстоятельтъ на мънастиря трѣбва да се грижи не само за тѣлото, но и за душата на тия, на които пристоява и които той е длъженъ да поучава и имъ бѫде цѣритель и на душитѣ. Защото нѣма нищо по-приятно на Господа, отколкото неразумнитѣ да приведешъ въ разумътъ на истината, наклоннитѣ къмъ грѣхъ да направишъ въздържни, гнѣвливитѣ—кротки и търпѣливи, а гордѣливитѣ—смирени. Въ това се заключава най-голѣмата мѫдрость, това е образъ и подобие на Бога, Който е зелъ нашата помощь и носи нашитѣ болки. Който човѣкъ постѫпва по показания начинъ, той служи като уста на Бога, споредъ думитѣ на пророка. (Иер. XV, 19) (72).

Освѣнъ убѣжища за прѣстарѣлитѣ, Пакуриянъ е открилъ при своя монастиръ и три странноприемни дома (ξενοδοχεῖου). Първиятъ отъ тѣхъ е билъ подолѣ отъ поселището Станимака, а другитѣ два сѫ били по-горѣ на идещитѣ къмъ мънастиря пѫтища. Отъ приходитѣ на това поселище ктиторътъ е прѣдписалъ да се дава на пѫтницитѣ и бѣднитѣ всѣки день по два мдія(*) хлѣба, по двѣ мѣрки (μέτρα) вино и другитѣ необходими за ядене припаси. Воденицата, която се е намирала при поселището (Станимака. Б. пр.), е била оставена да меле брашно за нуждитѣ на странноприемницата, а единъ отъ мѣстнитѣ работници е билъ освободенъ отъ всѣкакви работи въ поселището и опрѣдѣленъ да прислужва само въ ксеноходията, т. е. да носи дърва и вода и да услужва на пѫтницитѣ—странници и бѣднитѣ. Той е билъ длъженъ добросъвѣстно да изпълнява своитѣ обязаности и е получавалъ плата отъ мънастиря, равна на тая, що получавали братията отъ третия разрядъ(73).

---

72) Jbid., χ. κή, σ. 47.

*) Отъ латинското modius=8.75 литри. (Б. прѣв.)

73) Въ текста на устава, относно странноприемния домъ бливо при Станимака (χ. κθ', σ. 48, [10]—[20]), се забѣлѣзва една непълнота сравнително описание устройството на другитѣ два странноприемни дома (41. [1] — [3], [5] — [7], [11]—[13]). Когато въ странноприемницитѣ Мармариовъ и св. Николая за прислужване на пѫтницитѣ и бѣднитѣ били назначени монаси, по единъ на всѣки странноприеменъ домъ, и освѣнъ това въ всѣки имало и по единъ работникъ за носене дърва, вода и др. п., въ ксенодохията при Станимака, споредъ устава, трѣдвало да се намира само единъ работникъ, който е прислужвалъ на пѫтницитѣ и бѣднитѣ, носѣль вода и дърва и вършилъ другитѣ работи. А при това Станимашката ксеноходия е била главната, защото Пакуриянъ говори за нея по рано отъ другитѣ, описва я подробно и ѝ дава много по-широко назначение. Трѣбва да се прѣдполага, че заведването и на тоя главенъ домъ за странници и пѫтници е било прѣдоставено на монахъ, както и въ другитѣ двѣ ксенодохии, а никакъ не само на единъ работникъ. Защото когато въ ксенодохиитѣ Мармарионъ и св. Николая платата сѫ получавали монаситѣ, които сѫ ги заведвали (49 2—3), въ Станимашката ксенодохия такава се е давала, споредъ устава (48, 18—19), на тоя работникъ, който е вършилъ тамъ черната работа. Обаче отъ сѫщия уставъ (χ. θ'. σ, 26 [10]—[28]) се знае, че платата е била назначена да се дава само на монаситѣ. Поради това за заплата на работницитѣ въ ксенодохиитѣ Мармарионъ и

Въ ксенодохиитѣ е трѣбвало да има кревати—легла (χράββατοι) и огнище за огънь, за да могатъ пжтницитѣ въ студено врѣме да се сгрѣятъ и починатъ. Ако ли нѣкой отъ пжтницитѣ и познатитѣ се поболѣе, той трѣбвало да се остави въ ксенодохията да прѣстои три дена и слѣдъ изминването на това врѣме да се пусне да си иде. Ако ли болестьта му е силна, тогава такъвъ болникъ не бивало да се пуща да продължи своя пжть, а да се остави до оздравянето му. Близо при страннопроиемницитѣ трѣбвало да се построятъ кули, въ които пжтницитѣ да се укриватъ и затварятъ въ случаи на нападение отъ лоши хора. Двѣтѣ други страннопроиемници, отъ които едната е била близо до мостътъ, наричана Мармарионъ, а другата около морето и мънастиря св. Николая*), сж били построени за спасение душата на Аспасия, братътъ на Григория. И въ едната, и въ другата за прислужване на пжтницитѣ и бѣднитѣ сж били избирани и пращани иноци, по единъ за всѣка отъ тѣхъ, като сж получавали плата по примѣрътъ на Станимашката. Страннопроиемницата Мармария отъ доходитѣ на поселещето Правикия е била длъжна ежедневно да дава по единъ модий хлѣбъ и една мѣра вино, а освѣнъ това и единъ свободенъ работникъ е билъ задълженъ да приготвя брашно, да носи дърва и да изпълнява другата необходима прислуга. Тъй сжщо и въ ксенодохията св. Николая изъ доходитѣ на поселището Прилонга е трѣбвало ежедневно да постжпва по единъ модий хлѣбъ, една мѣра вино и всичко друго, необходимо за готварнята, като овощия и пр., а единъ работникъ отъ това поселище е трѣбвало да бжде освободенъ отъ дрлга работа и поставенъ само да върши прислугата въ ксенодохиата, както и въ другитѣ страннопроиемници. Заклевамъ катигуменитѣ на мънастиря, пише Григорий, никога да не

св. Николая въ уставътъ нѣма казано, а отъ друга страна наразътъ за работникътъ при Станимашката ксенодохия—λαμβανέτω μετά τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τῶν 'από τῆσ μονῆς τὴν λαγχάνουσαν αὑτῷ ρόγαν ὡς εἷς ἀπὸ τῆς τρίτης τάξεως ἀδελφος (48, ^{18}—^{20}), се явява не съобразенъ относно работникътъ и може да има приложение само къмъ монаситѣ. Най-послѣ въ текстътъ за първата страннопроиемница се срѣща и такава фраза: γενέσθωσαν (?) σῦν ἐν καθαρᾷ γνῶμῃ και φοβω θεοῦ και διανεμέτω ανυποκριτως τὴν τοιαύτην παροχὴν τῶν χρειῶν και λαμβανέτω κτλ. (48, ^{15}—^{18}). Всичко това идва до заключение, че текстътъ въ 29 глава на устава е изпорченъ. O. Petit не е забѣлѣзалъ това.

Б. авторътъ.

---

*) При Буру-гьоль въ морето и днесъ се намира единъ малъкъ мънастирь св. Никола, въ който прѣди 40 години нѣщо е билъ пѣвецъ сега живущиятъ още свещеникъ Георги Божановъ отъ с. Тополово, Станимашко. Той е слушалъ тогава че тоя мънастирь е билъ български на врѣмето си и по старъ обичай, получава отъ далйянитѣ годишенъ приносъ въ пари и натура, единъ видъ данъкъ. Когато се земе прѣдъ видъ, че Бачковскиятъ мънастирь е имал владѣния отъ основаването си още и въ тия Бѣломорски страни (Гюмюрджинско), ще да се потвърди прѣдположението, че и той мънастирь е билъ неговъ, слѣдователно и страннопроиемницата, за която е дума по-горѣ, трѣбва да е била близо при него въ тия мѣста.

Бѣл. прѣводача.

лишаватъ странноприемнитѣ домове отъ всичко, що е необходимо за тѣхъ, било по части, или изцѣло, като вѣрвамъ, че по благостьта Божия и святнитѣ и заради тѣзи странноприемници всички устави и законоположения всѣкога въ бѫдеще ще се пазятъ въ цѣлость отъ всѣка врѣда и безпорядъкъ. Ако ли по Божията милость доходитѣ на нашия мънастирь се подобрятъ и увеличатъ, тогава и начинътъ на странноприемството тоже трѣбва да се направи по-добъръ и по-съвършенъ. Ако пъкъ такова подобрение въ доходитѣ не се яви, то и всички потрѣбности въ странноприемнитѣ домове трѣбва да се устроятъ споредъ опрѣдѣленията въ устава. Ако ли най-послѣ кой да билъ пожелае да отстрани или съкрати установеното отъ насъ странноприемство, то такъвъ ще падне въ голѣмъ грѣхъ и ще стане виновникъ и на нашитѣ грѣхове.[74])

За крупна особность въ устава на Григория Пакурияна трѣбва да се признае прѣдписанието „да се възпитаватъ млади момци и се учатъ въ свещенитѣ науки“. Съ други думи казано, Григорий е наредилъ и духовно училище. Понеже приемането на млади момци е било запрѣтено въ централния мънастирь съ храмътъ Успѣние, то Григорий е основалъ училище въ съсѣдния мънастирь св. Никола, който е близо до крѣпостьта. Въ мънастирьтъ св. Никола, пише той, отъ насъ сѫ опрѣдѣлени млади момци за това, за да живѣятъ тамъ, да се възпитаватъ и да се учатъ. Тукъ трѣбва да се назначава нѣкой старъ свещеникъ, изпълненъ съ добродѣтели и знания, за да може да имъ бѫде епистатъ, да ги обучава въ свещенитѣ науки и освѣнъ това и да свещенодѣйствува въ храмътъ св. Никола. Той трѣбва безъ прѣкѫсване да получава платата си отъ голѣмия мънастирь, а заедно съ това и всичко, що му е потрѣбно, както и другитѣ братия отъ сѫщия разрядъ. Въ течение на три дни прѣзъ всѣка седмица той е длъженъ да извършва и Божествена литургия и въ единъ отъ тия дни да поменва баща ни Пакурияна, въ другия день брата му Хосрияна, а въ третия—синътъ му и моятъ братъ Пакуриянъ. За извършване Богослуженията въ мънастиря на св. Никола отъ голѣмия мънастирь трѣбва да се дава тимиянъ, масло, восъчни свѣщи, просфори и всичко друго, що е потрѣбно. Отъ юношитѣ, които живѣятъ въ мънастиря св. Никола, шестима сѫ длъжни да се учатъ у споменатия по-горѣ прѣстарѣлъ свещеникъ, като получаватъ отъ голѣмия мънастирь храна и разни дрехи, и прѣстояватъ тукъ до тогава, додѣто завършатъ учението си и достигнатъ до свещенически чинъ. И само когато тѣ пуснатъ бради и приематъ свещенически чинъ, приематъ се въ голѣмия мънастирь за свещенодѣйствуване наравно съ другитѣ свещеници, макаръ и да нѣма недостатъкъ отъ такива. Тамъ тѣ получаватъ отъ мънастиря всичко, що се дава и на другитѣ мънас-

---

[74]) Τυπικόν, κ· κθ; σ. 48—49.

тирски свещеници. Тия отъ тѣхъ обаче, които се укажатъ недостойни за свещенически санъ, трѣбва съвършено да се отстранятъ отъ мънастиря, като хора, които самѝ сѫ направили себе си виновници за собственото си изгнание. Освѣнъ това, отъ опрѣдѣленото число (шесть), що сә обучаватъ въ храмътъ на св. Никола, никога не бива да бѫдатъ по малко.(75) По такъвъ начинъ Григорий Пакуриянъ е основалъ и уредилъ специално свещеническо училище, разбира се, за грузинскитѣ юноши, та по такъвъ редъ мънастирьтъ никога да не се нуждае отъ образовани свещеници. Заедно съ филантропическата дѣйность на мънастиря, неговата свещеническа школа е служила за показъ и на високата му вѫтрѣшна уредба.

Пакуриянъ е подарилъ на Бачковския мънастиръ и много недвижими имоти, които сѫ и били утвърдени за това съ царски хрисовули. Въ тогавашната Пловдивска епархия (Θема) прѣди всичко на мънастиря е принадлежало и укрѣплението Петрицосъ, инакъ наричано и Василикисъ, заедно съ лежащитѣ около него села и полски участъци, въ числото на които се е намиралъ и участъкътъ Янова, дѣто е билъ построенъ и самия мънастирь, Бачково, Добролонкъ, Добростанъ, Бурцево, Лалкува и Яврово, заедно и съ всичкитѣ имъ околности. Слѣдъ това мънастирьтъ е владѣлъ тукъ и мѣстностьта Станимака, съ построенитѣ тамъ двѣ укрѣпления, съ селата Липица, св. Варвара близо при Пренеза и съ исихастиритѣ св. Никола, св. Илия и св. Георги, заедно и съ околноститѣ имъ. Освѣнъ това, Пакуриянъ е подарилъ на мънастиря и укрѣплението Баница съ изворитѣ и всичкитѣ му мѣстности, поля, трапища и околности, а въ Тополница — селението Гелово съ околностьта му. Въ епархията Волера, въ прѣдѣлитѣ на Мосинополъ, Пакуриянъ е далъ въ собственость на мънастиря прѣдградието Зауца съ всичката му околность и владѣния, а въ самата крѣпость Мосинополъ — купенитѣ участъци земя за здания, построени съ собствени срѣдства, сѫщо и припечаленитѣ съ покупка отъ нѣкой си Варданъ, близъкъ човѣкъ на Пакурияна, здания въ Мосинополъ, заедно съ мънастирътъ св. Григорий въ планината Папикия, заедно съ лозята, градинитѣ, метохътъ му вѫтрѣ въ крѣпостьта и всичката недвижимость. Въ сѫщата епархия въ прѣдѣлитѣ на Перитеория Пакуриянъ е подарилъ на мънастиря прѣградието Мина съ околнитѣ му мѣстности, а въ крѣпостьта Перитеория — чифликътъ на Апасия, единъ отъ роднинитѣ Пакуриянови. Всичко това се повтаря въ устава, Пакуриянъ е подарилъ на храмътъ св. Богородица Петроцинотисса въ Иверския мънастирь, за да ги владѣе съ всичкитѣ имъ мѣстности, участъци и пр. и съ всичкитѣ имъ права (76).

Понатакъкъ Пакуряновиятъ братъ, магистъръ Апасий, въ

75) Τυπικόν, κ. λα; σ. 50—51.
76) Τυπικόν, κ. β'; σ. 10—11.

завѣщанието си е написалъ: „дѣто моятъ братъ Григорий съгради черква и мънастиръ и построи гробища, въ която ще бжде положенъ слѣдъ смъртьта му, тамъ трѣбва да бжде погребено и моето тѣло“, при това той е добавилъ, като даръ за поменване, Апасий е подарилъ на мънастирската черква и чифликътъ си Прилонкионъ въ Солунската епархия, който се е казвалъ Стефаниянъ и който му е билъ подаренъ съ царски хрисовулъ, намѣсто собственоститѣ му въ велика Антиохия. За да изпълни волята на брата си, Григорий Пакуриянъ е присъединилъ къмъ владѣнията на мънастиря чифликътъ на Апасий заедно съ всичкитѣ му укрѣпления, полета, странноприемници и околности. Въ мънастирската гробница Григорий е прѣнесълъ останкитѣ на своя братъ. Освѣнъ това, Григорий е приписалъ на мънастиря и останалитѣ му отъ брата му по завѣщание владѣния Сравикионъ и Гелавонъ въ Сѣрската епархия,

Всичкитѣ изброени владѣния заедно съ работницитѣ, стопанскитѣ имъ инвентари, ловята, воденицитѣ, разнитѣ постройки, земитѣ имъ и пр. трѣбвало да съставятъ, споредъ прѣдписанията на Пакуриянови уставъ, неотнемана собственость на грузинския мънастиръ св. Богородица Петрицонитисса. На мънастиря тоже сж принадлежали иконитѣ на Христа Спасителя и всичкитѣ святии, честнитѣ кръстове съ частици отъ Животворящия Кръстъ Христовъ, св. евангелия на гръцки и иверски езици и съ украшения отъ жемчугъ и скжпоцѣнни камъни, свещенитѣ сждове — чаши, сребърни кандила и разни кадилници, царски одежди, които били подарени на Григорий Пакуриянъ отъ императора Алексий Комнинъ зарадъ побѣдитѣ му надъ печенегитѣ (Πατζινάκοι) и куманитѣ (Κομάνοι), и други черковни прѣдмети. (77).

Черковната покжщнина и принадлежноститѣ на храмътъ св. Богородица Петрицонитисса се изчисляватъ отъ Пакурияна и на друго мѣсто въ краятъ на устава. Тукъ сж посочени: драгоцѣннитѣ икони (7+28 на дърво) и кръстове, свещенитѣ сждове, кадилницитѣ, ковчежецъ съ св. мощи, свещенитѣ одежди (за пресвитеритѣ, омофори, покровци за св. прѣстолъ), черковнитѣ книги и др.

Въ числото на послѣднитѣ сж забѣлѣзани: шесть евангелия, книга съ тълкования на евангелието отъ Иоанна, книга съ творенията на Григория Богослова, нравственитѣ творения на св. Василий, чудесата на св. Симеона, двѣ книги на св. Максимъ, двѣ книги Лѣствици, двѣ апокрифни книги на св. Богородица, книга на Теодоръ Студитъ, три минеи, три октоиха, синаксаръ, евхолая, два апостола, псалтиръ, параклисъ, четвергогласникъ, книга на св. Исакъ и други(78).

За всичкитѣ недвижими владѣния на мънастиря Паку-

77) Τυπικόν, κ. 6', σ, 12—14.
78) Jbid., 52—54.

риянъ е оставилъ официални документи въ видъ на царски Хрисовули, питакии, описи и др. п., часть отъ които била дадена на хранение въ храмътъ св. София въ Цариградъ, а другитѣ се намирали въ мънастиря Петрицонитисса. Всичкитѣ тѣ сѫ подробно посочени въ устава(79).

Пакуриянъ е припечалилъ за мънастиря и много добитъкъ: мулета за работа, бикове, овци, крави, кози и пр.(80)

Въ заключителната глава (XXXIII) на устава Пакуриянъ горѣщо убѣждава игуменитѣ и всичкитѣ мънастирски братия, щото тѣ никога да не се рѣшатъ да измѣнятъ нѣщо въ неговитѣ постановления, да не прибавятъ, нито да отнематъ нѣщо, нито пъкъ да тълкуватъ неправилно разпорежданията му, та съ това да въведатъ въ заблуждение другитѣ. А който посмѣе да измѣни макаръ и една буква отъ устава и наруши прѣдписанията му, той ще подлежи на сѫдъ прѣдъ Господа Вседържителя, ще бѫде отлѫченъ отъ всичкитѣ Негови святии и ще бѫде наказанъ(81).

Съ цѣль да се запази уставътъ неизмѣненъ, Пакуриянъ го е написалъ на три езика: гръцки,грузински и арменски. Единъ екземпляръ е трѣбвало да се намира въ мънастиря Петрицонитисса, а другиятъ (на гръцки езикъ) билъ оставенъ въ столичния (Цариградъ) мънастирь Всесвяти, за да може тамъ за винаги да се пази. При това ако въ манастиря Петрицонитисса се допусне отъ игуменитѣ, или монаситѣ какво и да било измѣнение въ устава, то въ такъвъ случай трѣбва да се провѣри неговиятъ текстъ съ оригинала въ мънастиря Всесвяти, погрѣшкитѣ да се поправятъ, виновницитѣ на това измѣнение да се изгонятъ отъ мънастиря, а оригиналниятъ типикъ пакъ да се запази въ Цариградския мънастирь. Пакуриянъ е изказалъ желание, щото оригиналътъ на неговия уставъ никога да се не изнася вънъ отъ мънастиря Всесвяти или пъкъ въ краенъ случай вънъ отъ града, като моли игуменитѣ и монаситѣ на тоя мънастирь въ точность да изпълнятъ волята му. Ако ли се яви необходимоость да се провѣри по него тоя оригиналъ, който се намира въ Петрицонитисса, то трѣбва само да се снеме копие и се прати въ обительта. Уставитѣ сѫ били подписани отъ самия Григорий Пакуриянъ и отъ Иерусалимския патриархъ Евтимий. Послѣдниятъ, като е проживѣлъ въ Византия, е билъ пратенъ отъ императора Аликсий Комнинъ въ Солунъ за да свърже миръть съ Боемунда, и на връщане е билъ задържанъ отъ Григорий Пакуряна въ Солунъ, дѣто въ декемврий 6592 (1084) година (индиктъ седми) и подписалъ съставения отъ Григория уставъ(82).

79) **Jbid.**, 54—56.
80) **Jbid**, 54.
81) Τυπικόν, 51—32.
82) **Jbid.**, 56—57.

Такова е съдържанието на бѣлѣжития уставъ на Григорий Пакуриянъ за Бачковския мънастирь(83).

Нѣколко бѣлѣжки върху историческия етюдъ на професоръ Соколовъ за Бачковския мънастирь.

Въ настоящата кн. на „Родопски напрѣдъкъ“ се завършва прѣводътъ отъ хубавия трудъ на учения руски професоръ г. И. И. Соколовъ за Грузинския мънастирь, както той е нанарекълъ сегашния Бачковски. Още въ началото, когато започнахме прѣводътъ ѝ въ II кн., въ една наша забѣлѣжка ний казахме, че трудътъ на г. Соколова съдържа цѣнни исторически данни за тая стара Родопска обитель и поради това ний съ нетърпение чакахме неговия свършекъ въ „Христіянское чтеніе“, дѣто той е обнародванъ. И наистина, ний не се излъгахме въ твърдѣнието си. Г. Соколовъ като прослѣдва по редъ уставътъ на мънастиря глава по глава и дава коментарии върху найсѫщественитѣ му части, запознава ни съ прѣкрасната уредба, която неговия бѣлѣжитъ основатель, грузинецътъ Григорий Пакуриянъ, му е далъ още въ самото начало на основанието му, а наредъ съ това изтъкватъ и душевнитѣ качества на първия му ктиторъ, колко дълбоко религиозенъ християнинъ е билъ той, човѣкъ ученъ и енергиченъ и добъръ администраторъ, като не е оставилъ не засегнати и най-малкитѣ тънкости както въ вѫтрѣшната организация на мънастиря, тъй и въ външната му обстановка, цѣль и назначение, като мѣсто за поклонение и истински християнски животъ. Това е чисто религиозната, тъй да се каже, духовната страна на въпроса. Обаче Бачковскиятъ мънастирь е ималъ и друга просвѣтителна и хуманна мисия, тъй като неговиятъ ктиторъ е прѣдписалъ и наредилъ начинътъ, по който тая обитель е трѣбвало да издържа и едно духовно училище, а заедно съ това да дава приемъ и помощь и на пѫтници, бѣдни хора и страждущи, като е издържалъ и специялни за тая цѣль странноприемници въ три

83) Като имамъ прѣдъ видъ въ по-нататъшнитѣ си работи да съпоставя Пакуриановия уставъ съ други ктиторски типици на византийскитѣ мънастири, а тъй сѫщо и съ нѣкои иверски устави, които сѫ се появили въ прѣдѣлитѣ на Грузия, ний въ заключение на настоящия очеркъ ще забѣлѣжимъ не много errata въ грѫцкия текстъ на типика, издаденъ отъ O. Petit. На стр. 28 намѣсто τοῦ μεγίστου Ἀπασίου трѣбва да се чете τοῦ μαγίστρου (срав. 11, 25-26, 40 34); на стр. 7[27] намѣсто σώρεσθαι трѣбва да се чете σώ ρεσθαι; на стр. 19[34] — Hebr. 4,12 (намѣсто 4, 92); на стр. 4022 намѣсто προσαγεῖν, да се чете προσάγειν или πρόσαγαγεῖν; на стр 43[12], намѣсти Παχοριάννου, да се чете Πακουριάνου (срав. Jndex, стр. 59); на стр. 44[31—32] намѣсто ἀπευχταίαν трѣбва ἀπευχταταν; на стр. 49 въ устава има пропуснато, както е показано отъ насъ по-горѣ въ забѣлѣжката 73; на стр. 49[22] намѣсто εἰ δ' οὖν трѣбва εἰδέμή.

Бѣл. автора.

различни и далечни едно отъ друго мѣста. Григорий Пакуриянъ, както ни казва г. Соколовъ, е занимавалъ високи държавни длъжности въ Византия, между които е билъ за извѣстно врѣме и управитель на Смоленската область въ Родопитѣ, слѣдов. като е познавалъ отблизо тия гѫсто населени и тогава съ славянско-християнско население планини, избралъ е красивата Бачковска долина за мѣсто да осѫществи своето религиозно желание, а това мѣсто е прѣдставяло и хубави географски сгоди, защото се намира на главния и прѣкъ пѫть, който е съединявалъ Пловдивското поле прѣзъ Родопитѣ съ Бѣломорскитѣ крайбрѣжния, дѣто на мънастирьтъ сѫ били дадени голѣми и доходни имения. Всичко това, земено вкупомъ, ни показва, че Бачковскиятъ мънастирь и по своето географско мѣстонахождение, и по своята уредба, и по своето състояние е ималъ всички сгоди да служи като единъ духовно-просвѣтителенъ центъръ и съединително звено на поселенията въ Маричината долина, обширнитѣ Родопски планини, краибрѣжията на Бѣломоре и източнитѣ части на Македония, та дори и южнитѣ ѝ прѣдѣли (Солунско напр.). Ето защо той е билъ извѣстенъ, почитанъ и посѣщаванъ отъ набожното население изъ тая тъй широка область, и по всичко се явява втори по реда си слѣдъ Рилската обитель въ българскитѣ земи, значение и извѣстность каквито до освобождението не е билъ изгубилъ, па и днесъ още запазва.

Макаръ и дълго врѣме отъ живота си Григорий Пакуриянъ и да е прѣкаралъ на високи длъжности при тогавашната Византия, макаръ и да е билъ обсипанъ съ чинъ, почести и високи титли отъ Византийския императоръ АлексийКомнинъ, бѣлѣжития грузинецъ е познавалъ психиката и тогава на гърцитѣ и политическитѣ цѣли и похвати на Византийския държавенъ строй и съ една откровеность и смѣлость, достойни за отбѣлѣзване, славниятъ ктиторъ изрично е подчерквалъ въ своя уставъ, щото ни единъ инокъ-монахъ или свещеникъ по народность гръкъ да не се допуща въ мънастиря и братството му, освѣнъ писарьтъ-дѣловодитель, който, като знаещъ грънки езикъ, да бѫде като посрѣдникъ при работитѣ на мънастиря съ свѣтската власть. Това изявление, както и причинитѣ, Григорий не е скрилъ, като е изказалъ своитѣ опасения, че гърцитѣ хитро и лукаво прѣдварително присвоявали игуменството въ иноезичнитѣ мънастири, а слѣдъ това подъ разни прѣдлози обсебвали и самитѣ мънастири. Това изявление на Григория е особено харектерно и за днешнитѣ врѣмена и мѣста, дѣто живѣятъ гърци. И тия основателни опасения на прѣдвидливия грузинецъ не слѣдъ много врѣме се сбѫднали: не само Бачковскиятъ, но и вториятъ въ полуострова иверски (св. Гора) мънастирь били усвоени отъ гърцитѣ, както и много други български такива

Другата страна, историческата, на устава е особено важна за насъ, защото тя ни дава и нѣкои неизвѣстни до сега поне у насъ историко-географски данни. Пакуриянъ се е погрижилъ

да усигори и материялното положение на мънастиря и, благодарение както на самата пожертвувателность на Пакурияновци, тъй и на неговитѣ близки връзки съ византийския императорски дворъ, на Бачковския мънастирь сж били дадени голѣми, разнородни и доходни имения, на които собственостьта още тогава е била утвърдена съ царски грамоти. Тъй напр. освѣнъ владѣнията въ самата околность на мънастиря, състоещи отъ работна земя, гори, ливади, лозя. воденици и др., мънастирьтъ е ималъ такива имения и въ Пловдивската епархия, Родопскитѣ покраини, Бѣломорската равнина, Сѣрско, та дори чакъ и въ Солунско. Цѣли заселени мѣста сж били отдадени на мънастиря да прибира доходитѣ имъ. Че владенията му сж били голѣми и важни и въ южнитѣ Родопски мѣста, показва уредбата имъ въ устава, тъй като вториятъ епитропъ е трѣбвало да бжде сѣдалището му въ Мосинополъ, сегашниятъ Бѣломорски градъ Гюмюрджиня. Всичкитѣ тѣзи мънастирски имоти подробно сж били изброени въ устава. Отъ тѣхъ ний найнапрѣдъ виждаме, че сегашниятъ градъ Станимака е сжществувалъ като малко поселище въ врѣмето, когато мънастирьтъ е билъ застроенъ (1083 г.). Сжществували сж тогава и днешнитѣ Родопски села Бачково. Добралжкъ, въ устава Добролонкъ, Яворово, въ устава Яврова, Лилково, въ устава Лалкова, Бурцево, което ний мислимъ да е сегашното помашко село Чокурънкьой, на което българското му име е Забърдо и др.

Неможе за сега точно да се опрѣдѣлятъ мѣстата на тогавашнитѣ Добростанъ. Липица, укрѣплението Баница, планината Папикия, мѣстата Сравикия и Гелова, Сѣрско, прѣданията Зауца и Мина. Не само по прѣкия пжть отъ Станимака прѣзъ Родопитѣ за Бѣломорското крайбрѣжие е имало укрѣпления тогава, но и въ всички поважни Родопски долини сгодни за тогавашната стратегика, е имало подобни укрѣпления, поселища и кастели, развалинитѣ и прѣдания за които на много отъ тѣхъ и днесъ сжществуватъ.

Странноприемницата Мармария, за която се казва, че е била въ Солунската ема близо при мостъ, тоже не може да се знае за сега нейното мѣсто дѣ е било, обаче като се земе прѣдъ видъ, че тая странноприемница се е издържала отъ приходитѣ на поселището Правикия, което, вѣроятно, е днешната погърчена паланка Правища, трѣбва да се прѣдполага да е била нѣкждѣ, дѣто езерото Тахино съ тѣсенъ ржкавъ се излива въ морето, защото тукъ е кръстосаниятъ пжть не само отъ Сѣрско, но и отъ Драмско и Гюмюрджинско за Солунъ, дѣто Бачковскиятъ мънастирь тоже е билъ собственикъ на недвижими имоти. Въ севѣрнитѣ склонове на Кушница планина, отъ населението наричана и Кушиница или Кусиница, се намира старъ мънастирь, извѣстенъ и твърдѣ много посѣщаванъ и отъ вжтрѣшнитѣ Родопски поселения и прочутъ и по своето голѣмо

гостоприемство. Днесъ той е гръцки мънастирь, обаче има прѣдание, че е билъ българскп на врѣмето си.

Важно е за отбѣлѣзване и поселището Прилонга, както е споменато въ устава, отъ което поселище приходътъ е билъ опрѣдѣленъ за издържане страннотприемницата св. Никола, която е спадала въ Мосинополската ѳема, сегашната Гюмюрджинска епархия, и за която ний въ една наша забѣлѣжка изказахме прѣдположение да е била нѣкждѣ кждѣ стария Перитеръ, Буру-гьоль. Подобно название за сега не се знае да сжществува въ Гюмюрджинско, обаче въ южнитѣ Родопски склонове има планинска покраина Лангъ-гедикъ съ развалини на старо поселище и укрѣпление. Лангъ-гедикъ лежи на главния пжть отъ Ардината долина за Бѣломорския брѣгъ, прѣдимно Буру-гьоль. Дали покраината Лангъ-гедикъ не е била старата Прилонга, която покраина днесъ е помашки селчинки и колибаци, или пъкъ е билъ самиятъ Порто-Логосъ, пристанището на Буру-гьоль, което впрочемъ и днесъ не е нѣкое особено поселище, освѣнъ като първо въ тоя Бѣломорски край пристанище?

На изтокъ отъ г. Гюмюрджиня въ покраината на Шапкъна планина се намиратъ нѣколко помашки и български села, отъ послѣднитѣ на които най-голѣмо е селото Мънастирь, при което има развалини и на старо поселище. Да ли тукъ не е било споменатото въ устава прѣдградие Зауца, което тоже е спадало въ Мосинополската ѳема, и това за сега не може да се твърди тъй или инъкъ.

Това сж нашитѣ на бърза ржка бѣлѣжки и мисли по хубавия и цѣненъ исторически етюдъ на учения руски професоръ за една тъй бѣлѣжита, но тъй занемарена въ Родопитѣ обитель, каквато е Бачковския мънастирь, и чието историческо минало трѣбва да се прослѣди и изучи.

Прѣводачътъ.

Пловдивъ, 1906 г.

Даскалъ Димо, будителя на Родопския край.

Съ това заглавие учительтъ при Пловдивската мжжка гимназия г. Златанъ Ивановъ е написалъ и обнародвалъ въ Пловдивския в. „Балкански новини“ една малка, скромна, но интересна биографийка на стария дѣдо Димо Даскалътъ отъ Рупчоското селце Дѣдово. Нашитѣ български покраини изъ Родопитѣ колкото малко по число и да сж, колкото географски., етнографски и политикоикономически и да сж били тѣ злѣ поставени слѣдъ изтурчването на еднокръвнитѣ имъ братия — помацитѣ, обаче тѣ пакъ сж проявявали знаци на животъ, зели сж участие въ процесътъ на нашето възраждане, въ бор-

битѣ за черковната ни независимость и въ политическото ни освобождение и съ това споредъ силитѣ си сѫ дали и своята дань прѣдъ общобългарския олтаръ. Единъ отъ плеядата не малко на брой Родопски обществени дѣятели и заслужили на родината си синове е и споменатиятъ твърдѣ вече прѣстарѣлъ дѣдо Димо отъ Дѣдово, Намѣрихме, че не ще е безинтересно и за читателитѣ на „Родопски напрѣдъкъ“ да помѣстимъ тукъ изцѣло това, що г. З. Ивановъ е написалъ за живота и скорошното минало на тоя скроменъ Родопчанинъ, като помѣстяме и ликътъ му.

„**Даскалъ Димо** се е родилъ около 1828 година въ родопското село Дѣдово отъ заможни родители. Баща му Аргиръ Димовъ и майка му Катерина Николова сѫ били честити да родятъ будителя на Родопский край въ най-тежкитѣ и мрачни врѣмена за народа ни. Той е билъ първата рожба въ сѣмейство той се е радвалъ на 3 мили сестри и 5-ма братя. До 10-та си година той помагалъ въ кърската работа на родителитѣ си, а въ 1838 година постѫпилъ за ученикъ при учителя Христо Поповъ, родомъ отъ Самоковъ. Прѣзъ сѫщата година става и освѣщението на новопостроената въ селото църква „св. Атанасъ„, и Дѣдовскитѣ първенци се обърнали къмъ примѣрния по онова врѣме български родолюбецъ—дѣдо Стоянъ Чалѫковъ—да имъ намѣри учитель и пѣвецъ. Честьта се паднала на даскалъ Христо, който на 15-й октомврий заелъ достойно мѣстото си въ Дѣдово. Бащата на малкия Димо прибиралъ учителя въ кѫщата си, и тоя послѣдниятъ е подкачилъ да обучава Димо, заедно съ други двѣ момчета, лелини синове на Дима. Обучението на тримата ученика е траяло до мѣсецъ мартъ, а въ края на сѫщия мѣсецъ учительтъ Христо отворилъ въ *плѣвнята* първата Дѣдовска школа, въ която постѫпили около 20 ученика. Обаче за голѣмо нещастие, плѣвнята е дотрѣбвала прѣзъ есеньта, та новитѣ школници били принудени да се прѣмѣстятъ въ кѫщата на дѣдо Божилъ. Така реченато кѫща станала обща школа на околнитѣ села: Ситово, Бойково, Лилково и Дерменъ-дере почти до 1844 година.

Въ 1844 година се построило въ Дѣдово първото училище — една влажна и тъмна стая, която стърчи и день днешенъ и навѣва човѣка на грозни и тежки мисли за миналото. За голѣмо нещастие на младитѣ школници, учительтъ имъ Христо умрѣлъ, безъ да види доизкарано първото Дѣдовско училище. Ученицитѣ, слѣдъ като оплакали горко смъртьта на своя учитель, пръснали се като пилци за едно кратко врѣме.

II.

Достоенъ замѣстникъ на даскалъ Христо останалъ първия неговъ ученикъ *Димо Аргировъ*, който отворилъ училището прѣзъ есеньта и повелъ обучението по-нататъкъ. Той продължилъ неуморно и грижливо великото и свето дѣло на своя учитель и въ късо врѣме станалъ извѣстенъ въ Родопския край подъ името **Даскалъ Димо.**

Въ първитѣ нѣколко години въ учителствуването си той се придържалъ за всичко, което билъ видѣлъ и научилъ отъ своя учитель. Ала желанието му да подобри училището си и да въведе нѣкои нови прѣдмети го накарало да посѣщава често жълтото училище въ Пловдивъ и това въ Мараша. Оттукъ той заелъ учебници и въвелъ въ своето училище новитѣ за онова врѣме прѣдмети: Землеописание, Св. История, Аритметика и други.

Прѣзъ 1856 година турската власть пожелала да опише броя на всички български училища изъ Родопско, както и учащитѣ се въ тѣхъ младежи. Тази постъпка на властьта заплашила доста родителитѣ на ученицитѣ, понеже се говорѣло, че описанитѣ ученици ще бъдатъ войници, та родителитѣ оттеглили дѣцата си отъ училището, и даскалъ Димо останалъ самъ самичъкъ.

Това нѣщо не му дало сънъ и спокойствие. Той отишълъ въ Пловдивъ при виднитѣ въ онова врѣме наши българи: Салчо Чорбаджи и Павлаки Куртевичъ; описалъ имъ съ дълбока сърдечна горесть участьта на своето училище, и тѣзи послѣднитѣ му дали куражъ да събере ученицитѣ си и да отвори изново училището. Сѐ прѣзъ това врѣме нему се дължи енергичната борба срѣщу появилия се изъ Родопско гърцизъмъ, както и изпъждането на цѣла редица гръцки свещеници изъ Дѣдово и околнитѣ села. Ето защо даскалъ Димо е билъ принуденъ да изпълнява и свещеническа длъжность: да чете молитви на умрѣлитѣ и съ калена кандилница въ ръцѣ да ги изпраща до вѣчното имъ жилище — гробищата.

— Даскале, какъ да кръщаваме новороденитѣ дѣца, като нѣмаме попъ? питали го бабитѣ.

— Потопявайте ги въ водата и думайте: „Крещается рабъ Божий . . . , во име Отца и Сина и Светаго Духа", отговарялъ имъ даскальтъ.

Така дѣйностьта на учителя Димо се разширила и години

подъ реда била една отъ най тежкитѣ. Едвамъ кждѣ края на 1875 година той се поосвободилъ отъ борбата си срѣщу гръцизма, ала пъкъ се прѣхвърля въ друга сфера—влиза като дѣецъ въ революционната борба.

III.

Прѣзъ 1875 година, есеньта, даскалъ Димо влѣзълъ въ близко сношение съ Димитъръ Свѣщаревъ и Григоръ Дановъ и добилъ свѣдѣния по устройството на революционния комитетъ. На 15 Мартъ, 1876 година, Захария Стояновъ посѣтилъ с. Сотиръ, дѣто трѣбвало да се срѣщне съ безстрашния родолюбецъ, свещеникъ попъ Тодоръ, за да размѣнятъ мисли по устройството на комитетски гнѣзда изъ Родопско. Сжщия день попъ Тодоръ изпратилъ Захария до даскалъ Дима въ Дѣдово. Отъ Сотиръ до Дѣдово Захария билъ придружаванъ отъ юначния Григоръ Аргировъ, братъ на даскалъ Дима. Късно вечерьта даскалъ Димо отивалъ за саята си извънъ селото и тукъ билъ присрѣщнатъ отъ Захария и брата си Григора. Слѣдъ обикновения поздравъ и тримата влѣзли въ саята, дѣто се разговорили на кжсо по комитетскитѣ работи Захария останалъ съ Грииора въ саята, а даскалъ Димо отишълъ въ селото и събралъ вечерьта въ училището повиднитѣ селяни. Късно вечерьта тукъ дошли Захария и Григоръ. Когато Захария обяснилъ комитетскитѣ работи на присжтствующитѣ, всички заплакали отъ радость и съ готовность положили клетва прѣдъ свещеника Иванъ Туневъ и цѣлували свѣтото евангелие въ знакъ, че сж готови да умратъ за свободата на България. Прѣзъ врѣме на клетвата Захария държалъ въ десницата си револверъ. Слѣдъ устрояване на комитетско гнѣздо въ Дѣдово, Захария заминалъ за Бойково, дѣто билъ злѣ посрѣщнатъ, та се върналъ заедно съ Григора обратно въ Дѣдово и приспалъ въ Димовата сая, покритъ съ слама. Рано другата сутринь даскалъ Димо занесълъ дрехи и храна на Захария и го изпратилъ за Яврово, а оттамъ за Марково, дѣто властьта го усѣтила, ала изгубила диритѣ му. Подли синове донесли на властьта, че комитетски нѣкакъвъ човѣкъ се развожда изъ околнитѣ села отъ Григора, та братъ му Димо едвамъ успѣлъ да отхвърли това подозрѣние и да се спаси отъ затвора и бѣсилката.

Къмъ края на мѣсецъ мартъ, с. г., подкачила покупката и доставката на пушки и др. потрѣби. Прѣзъ това тежко врѣме даскалътъ не веднажъ е излагалъ живота си въ опастность, като е прѣнасялъ отъ Пловдивъ нощно врѣме пушки за възстанието.

Кждѣ 1-й априлъ той получилъ едно саморжчно писмо[1]) отъ Захария, съ което послѣдниятъ го молилъ да събере 20—

[1]) Това писмо, както и всички книжа, даскалътъ изгорилъ прѣди възстанието.

30 юначни хора отъ Дѣдово и Бойково, които да присрѣщнатъ Тъмрашлията *Ахмедаа*, който билъ въ Бачковския мънастирь, и да го убиятъ. Даскалътъ изпълнилъ съ готовность заповѣдьта на апостола, ала работата взела другъ край: Ахмедаа не заминалъ въ опрѣдѣления день прѣзъ с. Сотиръ, та събранитѣ юнаци се разотишли по селата си.

На 22-й априлъ Димо отишълъ въ Пловдивъ за съвѣти и наставления, ала тукашниятъ комитетъ му пошепналъ: „Панагюрище е въ пламъци, дръжте гората!" Това извѣстие го стреснало; той се връща бързо—бързо въ село, явява всичко на селския комитетъ и на 23-й априлъ Дѣдовци, Бойковци и Сотирци съ пушки въ ржце се оттеглили надъ Дѣдово, заедно съ женитѣ и дѣцата си, готови на борба за животъ или смърть.

На 25-й априлъ една Тъмрашка орда отъ помаци, водена отъ Ахмедаа, влѣзла въ с. Бойково, запалила го и извършила голѣми звѣрства. Скоро сжщата орда побила знаме на Дѣдовскитѣ гробища и се готвѣла и тукъ за грозна сѣчь, ала единъ вистрѣлъ отъ шишенето на Илия Тучевъ заставилъ ордата да се оттегли.

На 27-й априлъ селото било нападнато изново, но нѣкаква комисия, изпратена отъ Дерменъ-дере по настояването на *Гюмюшъ-Герданъ*—погърченъ българинъ—се явила въ Дѣдово и въ лицето на даскалъ Димо успокоила селянитѣ, като имъ казала, че селото имъ ще бжде запазено отъ Тъмрашлията, ако тѣ се пишатъ всички гърци. Това условие паднало като грьмъ върху даскала. Селянитѣ се прибрали въ село, ала за тѣхъ настжпило тежко врѣме: мжже, жени и дѣца — всички изпълнили фабриката на Гюмюша въ Дерменъ-дере и му станали почти безплатни работници.

Духоветѣ се пооталожили едвамъ кждѣ есеньта. Человѣколюбивата англичанка Леди Странгфордъ посѣтила между другитѣ опожарени села и Дѣдово, дѣто раздавала щедра помощь на оголѣлото и опропастено население. Прѣзъ това бурно врѣме даскалъ Димо продължавалъ частично занятията съ ученицитѣ си почти до 1877 г., когато се отваря и освободителната война. Въ 1880 г., възхитенъ отъ свободата на млада България, той напустналъ учителското поприще, за да стори мѣсто на нѣкои млади и по опитни сили.

IV.

Даскалъ Димо е единъ отъ неуморимитѣ наши дѣйци въ полето на народната ни просвѣта и революционна борба повече отъ 30 години. Още се срѣщатъ днесъ изъ Родопскитѣ кжтове свещеници и учители—негови ученици. Благъ и милъ по сърдце и душа—той се обича и почита отъ всѣкой свой съселянинъ; набоженъ и прѣданъ на бащината си вѣра—той е стълбъ въ селссата църква;честенъ и безкористенъ — той е послѣденъ сиромахъ.

И тоя народенъ дѣецъ, сложенъ днесъ подъ тежестьта на 80 черни и тежки години, заобиколенъ съ многобройна хрисима челядь, е единъ нещастенъ воденчарь въ Родопското усое, дѣто оплаква горко послѣднитѣ минути на живота си, прѣпълненъ съ толкова много народополезни дѣла.

На треперещата му и кокалява десница се слагатъ днесъ **тринадесеть** лева мѣсечна пенсия?!...

Колко сме непризнателни ний—българитѣ — къмъ своитѣ заслужили дѣйци!"

Кръстовденъ, 1906 г.

г. Пловдивъ.

Ний канимъ тоя типъ отъ нашитѣ quazi—патриоти, които отъ седемь години безъ всѣко гризене на съвѣстьта си хвърлиха на изтрѣбление останалото задъ границата въ Родопитѣ българско население и съ своитѣ хищнически дѣяния опозориха святото дѣло—освобождението на робътъ — да се вгледатъ въ безкористната дѣйность и истински патриотизъмъ на старитѣ революционери, какъвто е билъ на врѣмето си и заслужилия и симпатиченъ дѣдо Димо отъ Дѣдово.

Редакцията.

Вѣсти изъ Родопитѣ.

Единъ скроменъ, но заслуженъ юбилей.

Между тѣсенъ кръгъ отъ познати и почитатели учители изъ Пловдивскитѣ гимназии и народни училища на 10 септемврий, т. г., бѣ отпразднуванъ 25 годишния юбилей на Пловдивския окръженъ училищенъ инспекторъ г. Жилковъ.

Павелъ Драгоевъ Жилковъ е роденъ въ г. Копривщица на 12 май, 1855 година, отъ родители бѣдни. Слѣдъ като получилъ първоначалното си образование въ родния си градъ при тогавашнитѣ тамъ учители г. г. Н. П. Стояновъ, Пулековъ, Вѣженовъ и своя братовчедъ Петъръ Жилковъ, родителитѣ му го дали чиракъ съ абаджии въ Цариградъ. Тамъ наново го дали въ фенерското българско училище и като съгледали у малкия Павелъ силното му влѣчение и дарби въ науката, повърнали го въ Пловдивъ, дѣто съ отличие свършилъ тогавашното IV класно българско училище, послѣ заминалъ за Виена и свършилъ педагогиума, а послѣ продължилъ по педагогията и въ Цюрихъ. Слѣдъ освобождението г. Жилковъ се завърналъ въ свободното си отечество и отъ 1 септемврий 1881 год., билъ назначенъ за учитель въ Пловдивската мѫжка гимназия, а отъ 1884 год. прѣминалъ като редовенъ въ дѣвическата, дѣто прѣстоялъ до 1 семтемврий, 1899 год., отъ когато и до днесъ заема длъжностьта Пловдивски окрѫженъ училищенъ инспекторъ.

Отъ рано посвѣтилъ живота си въ учителското поприще, г. Жилковъ не е останалъ чуждъ и въ педагогичната ни заражцаеща се книжнина. Той е писалъ въ „Учителски дневникъ" по разни педагогични въпроси, а по-послѣ е станалъ и единъ отъ основателитѣ и на днесъ сѫществуещото у насъ хубаво педагогическо списание „Учитель". Г. Жилковъ е съставилъ първия и у насъ букваръ заедно съ рѫководството си по аналитико синтетическата

метода, издадени отъ заслужилия у насъ книгоиздатель г. Хр. Г. Дановъ. Освѣнъ това той заедно съ колегитѣ си г. г. Брѣколовъ и покойния Лукашъ е авторъ и на единъ добъръ учебникъ по физика, който е прѣтърпѣлъ нѣколко издания.

Да прѣкарашъ 25 годишна тежка учителска работа и то прѣзъ такова врѣме, когато нашето учебно дѣло трѣбваше да се реформира и нагласява по съврѣменнитѣ изисквания на педагичната наука и модерната държава, и да спазишъ слѣдъ това пакъ една младежка енергия и примѣрна пъргавина, наистина, е *единъ цѣлъ подвигъ,* както тъй вѣрно г. министъръ Шишмановъ въ своята поздравителна телеграма бѣше охарактеризиралъ изминалата четвъртъ вѣковна непреривна дѣйность на юбилара въ полето на народната просвѣта. И г. Жилковъ, още младъ, и днесъ е неуморенъ работникъ и първъ на своя дългъ въ всички прояви въ гр. Пловдивъ, що засѣгатъ неговото културно и просвѣтно дѣло. Той е единъ отъ основателитѣ на Пловдивската „Учителска дружба", незамѣнимъ неинъ ръководитель, примѣренъ сподвижникъ и добъръ съвѣтникъ въ гимнаститеското, пѣвческото, колоездачното и други дружества, готовъ на всѣка минута да имъ даде своята подкрѣпа и съдѣйствие. Като окръженъ училищенъ инспекторъ и то на окръгъ, като Пловдивския, г. Жилковъ не се скована само въ механическата административна работа, а прониква, тича, интересува се, познава, упѫтва и помага всѣкждѣ, дѣто изъ окръжга се укаже нужда и възможность и вънъ отъ училищния прагъ. Винаги веселъ и пъргавъ, той внася бодрость, въодушевление и вѣра въ всѣко добро начинание.

Вечерьта на юбилейния день въ хотелъ Фелеръ бѣ даденъ банкетъ въ честь на скромния юбилярь, за чието здравие се изказаха много искрени благопожелания и се изтъкна неговата 25 годишна дѣйность. Г. Жилковъ получи и стотини поздравителни телеграми отъ много негови почитатели.

С.

Единъ тържественъ народенъ просвѣтителенъ актъ.

За никого не е тайна, че духовно политическото робуване на България, слѣдъ като ѝ унищожи школния животъ, застави я да мрѣ подъ натиска на гръцката култура. По този начинъ отъ срѣдата на българското общество се създаваха пакуствено елини, до като съзнанието за миналото политическо и културно величие на България най-послѣ събуди заспалия националенъ духъ къмъ борба съ враговетѣ: турци и гърци. Борбата се увѣнча съ пъленъ успѣхъ. Освободената България почна да расте въ културно отношение Нейнитѣ основни и срѣдни учебно-възпитателни институти бързо поникнаха по всички градове и села на княжеството. И ние не знаемъ нито единъ заселенъ кѫтъ въ България, въ който да нѣма храмъ на просвѣщението. Напротивъ, имаме факти, които ни поразяватъ за любознателностьта на българския селянинъ. Ето единъ отъ прѣснитѣ факти:

На югъ отъ Пловдивъ, недалеко и отъ Станимака, при политѣ на Родопитѣ се шири богатото село Кукленъ. Състояще се повече отъ турци и гърци, това село до скоро врѣме не се чувствоваше въ българска атмосвера... Свободния духъ на Родопчанина тукъ бѣ подавенъ отъ многолюдието на лукавия гръкъ. Обаче, когато и турчина и гърка почнаха да продаватъ имотитѣ си, българското население изъ вътрѣшностьта на Централнитѣ Родопи взе да купува имотитѣ и да се прѣселва тукъ. Днесъ Кукленъ брои близо седемдесеть български кѫщи. И тѣзи малко на брой, но много по качественность кѫщурки вътрѣ въ една година подигнаха една величествена учебна сграда на стойность отъ 50000 лева. И тази новопостроена научна обитель бѣ тържественно освѣтена и открита на 29 октомврий, т. г. Това именно освѣщение прѣдставлява отъ себе си тържественъ народенъ просвѣтителенъ актъ.

Освѣщението на новопостроеното Куклеаско основно и класно училище бѣ извършено отъ Н. В. Просвѣщенство Пловдивския Митрополитъ г-на Мак-

сима при стечението на много видна и отбрана публика отъ градоветѣ: Пловдивъ и Станимака, както и отъ всичкитѣ околни села. Чудесна бѣ гледката въ тоя день на Кукленъ. Началникътъ на Пловдивския гарнизонъ генералъ Ивановъ, заобиколенъ съ най-добритѣ си офицери, чрѣзъ своето живо участие въ това учебно тържество, както и учителскиятъ персоналъ отъ Пловдивъ и Станимака и юнашкото и колоездачно дружества на тѣзи градове чрѣзъ своето духовно единство съ жителитѣ на Кукленъ, громко говорѣха, че българинътъ издигали подобни учебни сгради, той е вече на правия пѫть. Радушностьта на Кукленчани бѣ примѣрно горѣща. Обща веселость се четѣше на лицата имъ послаждана отъ звуковетѣ на военния оркестъръ, който цѣлия день разливаше буйно свучни мелодии прѣдъ площада на новата учебна сграда.

Прѣзъ врѣме на освѣщението се произнесоха двѣ рѣчи. Първата се говори отъ Н. В. Пр. Максима на Богуслужението, съ която ораторътъ митрополитъ посочи за историческата ненависть на гърцитѣ спрямо българитѣ, като зло за нашия правиленъ културенъ развой. Втората рѣчь бѣ произнесена отъ единъ учитель при Пловдивската мѫжка гимназия върху ролята на учебно-възпитателнитѣ институти.

Многобройнитѣ госте бѣха приети и изпратени добрѣ. Това освѣщение ние нарекохме тържественъ народенъ просвѣтителенъ актъ, защото въ него взе участие разновидната българска интелигенция и всичката будна селска маса отъ Кукленската околность. Дай Боже по-често подобни културни праздници, тѣ сѫ далечъ на духовно единсво(¹).

По пѫтнитѣ съобщения въ Рупчосъ.

Въ страницитѣ на „Родопски напрѣдъкъ" не веднъжъ ний сме споменяли какво важно значение иматъ нашитѣ пѫтни съобщения въ тия прѣдѣли отъ Родопитѣ, що се намиратъ въ наша територия, и колко занемарено се е гледало до сега на тѣхъ. Съ нескрито удоволствие обаче има да отбѣлѣжимъ, че нашата централна власть напослѣдъкъ като че ли е вече обърнала внимание и къмъ тия сериозни и налѣжащи нужди тукъ: държавниятъ пѫть, който е опрѣдѣленъ да свърже Пловдивъ—Станимака съ най-отдалечената точка на нашата граница въ Рупчосъ, дѣятелно се работи и въ едно близко бѫдеще той ще бѫде готовъ. Обаче едновrѣменно съ това врѣме е да се отиде и малко по-нататъкъ, за да може нашата пѫтна мрѣжа даземе поне и други кѫтове и покрайнини, които по своето мѣсторазположение иматъ не само економично, но и първо, степенно стратегично-охранително значение. Тъй напр. за пѫтьтъ по Тополовския проходъ нищо не е прѣдприемано до сега, сѫщо и за нѣкои важни клонове отъ пѫтьтъ Станимака—Хвойна—границата. Такива клонове, които нѣматъ голѣмо разстояние, ала инъкъ иматъ отъ първа важность значение, сѫ клонътъ, който трѣбва да се отдѣли

---

1) Съграждането на удобно училищно помѣщение въ всѣки градъ и село задоволява една отъ първитѣ културни нужди и само по себе си то има значение за самото село или градъ, дѣто такова е построено. Обаче съ Кукленското училище насъ заинтригува самия начинъ на снабдяване съ срѣдства и съграждане на една тъй модерна училищна сграда безъ особена тяжесть на селянитѣ и държавата, каквито училища и градове съ стотина хиляди общински бюджетъ още нѣматъ Ето какъ е станало това. Кукленската община има широко землище работна и производителна земя и поради това и доста добъръ по приходи общински бюджетъ. Прѣзъ 1897—98 години се възприема идеята, дадена, ако се не лъжемъ, отъ училищния инспекторъ г. Вучковъ, да се откъсватъ ежегодно по 3000 лева отъ общинскитѣ приходи и се внасятъ въ банката като фондъ, нарично опрѣдѣленъ за снабдяване селото съ училищно помѣщение, каквото липсвало. Реализирана тая идея и оформена и отъ окрѫжната училищна инспекция съвмѣстно съ постоянната комисия и окрѫжната административна власть, въ разстояние на нѣколко години се събира една значителна сума, достатъчна да усигори постройката, която тая година се и довърши.

Ако подобна система прѣди години би била приложена, а това не е късно и тепърва да се приложи и по законодателенъ редъ, то и най-малкото селце съ врѣме би се снабдило съ удобно училищно помѣщение, отъ каквито и градоветѣ у насъ и днесъ се лишаватъ.

Хвала на виновницитѣ за оная разумна мѣрка, въ резултатъ отъ която с. Кукленъ се краси съ модерно училище, което отдалечъ спира погледътъ на пѫтника и дава душевна наслада на всѣки родолюбецъ.

Бѣл. Редакцията.

отъ Юговския мостъ при с. Нарѣченъ и по течението на Юговската рѣка да свърже нашата граница при селцето Мънастирь,важенъ пунктъ за Ирдерската кааза и срѣдното Ардино течение, населено изключително съ турци и помаци. Сжщо отъ такава важность е и клонътъ, който съединява Широколжшката покраина въ горнето течение на р. Вжча съ Чепеларе и който клонъ, ако со не лъжемъ, е вече трасиранъ.

Широколжшката покраина е послѣдниятъ нашъ отдалеченъ жгълъ, що се забива като клинъ въ дълбинитѣ на Срѣдно-Родопския вжзелъ Карлъкъ, дѣто започватъ твърдѣ важнитѣ за турската стратегика Тъмрешки села и дѣто вече турцитѣ иматъ готовъ воененъ пжть: Драма — Дьовленъ — Тъмрешъ. Едно прѣимущество ний имаме тукъ, че Широколжшката покраина е населена изключително съ българско планинско население, твърдѣ издържливо и мжжествено и като започвать задъ него помашки села, то е нашия стражъ, сигуренъ и добъръ на тоя задъненъ Родопски жгълъ. И ний въ всѣко отношение трѣбва да подсилимъ и въздигнемъ и тоя български кжтъ както можемъ. Като излизахме и отъ това гледище, ний прѣди двѣ години канехме нашето министерство на народната просвѣта да открие и уреди едно трикласно училище въ с. Широкалжка. И министерството направи това, що можеше, като вѣрваме, че то ще изпълни дълга си до край. Като отбѣлѣзваме това, ний молимъ и централната наша власть да приеме за държавенъ пжть и клонътъ, що съединява Широкалжка съ Чепеларе, защото, както сега е наредено, щото пжтната повинность отъ цѣлата Широколжшка покраина да се отбива въ тоя клонъ, нито послѣдниятъ може стана́ за́свѣта пжть, нито пъкъ малкитѣ междуселски планински пжтеки, що съединяватъ разпръснатитѣ изъ недостжпнитѣ стръмнини Широколжшки селца и махалчинки, ще могатъ нѣкога да се поправятъ и избавятъ населението имъ отъ постоянни жертви на добитъцитѣ имъ. Освѣнъ това но и въ лошо врѣме съобщенията на тия отдалечени и съ мжченъ животъ планински селца досущъ се прѣкъсватъ и правятъ тѣхния поминъкъ още по-мжченъ, почти не човѣшки, а единъ день, може би, силно ще почувствоваме тая занемара и въ друго отношение.

Обичаме да вѣрваме, че нашитѣ пжтемъ изказани скромни бѣлѣжки ще обърнатъ внимание дѣто трѣбва и ще се наваксатъ тия нужди, тъй чувствителни за едно тъй важно наше кжтче, каквото е Широкалжка.

С.

Югославянскиятъ конгресъ на журналисти и художници въ София.

Прѣзъ днитѣ 13, 14 и 15 августъ, т. г., българската столица бѣ удостоена да бжде центъръ на югославянската мисъль и искуство; въ нея бѣха се стекли отъ всички югославянски земи най-виднитѣ тѣхни синове на перото. По тоя поводъ и отъ страна на скромния „Родопски напрѣдъкъ“ бѣ изпратена слѣдната поздравителна телеграма:

София, Прѣдсѣдателю на южнославянския публицистически конгресъ.

Като скърбя, че нѣмáхъ възможность да присжтствувамъ на първи съборъ на южнославянската мисъль, позволете ми, моля, да се присъединя къмъ общата и свѣтла идея, която е събрала въ тоя знаменитъ день пионеритѣ на книжовното поле. Поднасямъ моя скроменъ привѣтъ на всички участвующи въ конгреса книжовни дѣйци отъ далечнитѣ братски земи и отъ сърдце благопожелавамъ увѣнчаването високоблагороднитѣ пориви, които еднакво пълнятъ сърдцата на всички ни за бждещето величие и мощь на славянството.

С.

Книжовни вѣсти и бѣлѣжки.

Лични дѣла и спомени, или неравна борба съ елинизма въ Солунъ и Сѣръ, отъ Ст. К. Салганджиевъ. Пловдивъ, 1906 год., цѣна 1 левъ.

Споменитѣ на нашитѣ стари дѣйци, които сѫ имали щастието да прѣживѣятъ най-важната епоха отъ нашето скорошно минало, сѫ цѣла история. Тѣхниятъ животъ крие мили и скѫпи спомени отъ оная великанска борба, която въ половинъ вѣкъ възкреси нашия току-речи забравенъ народъ и го изпрѣчи съ всичката своя жизненость, съ всичкитѣ му добри и лоши страни и му извоюва прилично мѣсто въ редицата културни народи. И колко цѣнни и хубави работи има въ живота на тия наши ветерани, днесъ вече останали живи твърдѣ малко, па и твърдѣ злѣ забравени отъ днешното поколение, което, за жалость, много малко е почнало да прилича на своитѣ бащи и дѣди по чистотата на идеалитѣ си, по своитѣ кристални нрави и по своята самопожертвователность!

Ний прочетохме съ рѣдко удоволствие току-що излѣзлата по-горѣ книжка на уважаемия старецъ г. Салгънджиевъ, и тя ни прѣнесе мислено въ една тъй мила епоха, която и обрадва, и разтѫжва душата на всѣки родолюбецъ. Тя ни напомня и днесъ борбата на тая часть отъ нашия народъ, която той и сега жестоко води съ повече врагове, и борба много по-кървава и неравна. Книжката на г. Салгънджиева, наистина, съдържаща въ по-голѣмата си часть „лични спомени и дѣла“, засѣга и научни въпроси отъ историческа стойность. Той разгледва въпроса за стария градъ Θέρμη, Thérmes съ сегашния Солунъ, зема за подкрѣпа старитѣ историци, спира се за старитѣ жители на стария Солунъ, говори за българския елементъ въ поново врѣме въ него и свършва съ борбитѣ на неговото закрѣпване, въздигане и ослабване до врѣмето на освободителната война.

Не по малко интересна е втората часть отъ хубавата книжка на г. Салгънджиева за града Сѣръ и околностьта му. Наистина, тоя югозападенъ кѫтъ на Родопитѣ и днесъ е много надирѣ осталалъ. Тамъ българскиятъ елементъ е силно задушенъ отъ гърцизма и голѣма опасность има, той да бѫде досущъ обезсиленъ поради влошенитѣ днесъ тамъ врѣмена за него, виновници за което сме си и сами ний. Нашето културно-просвѣтно дѣло току-що бѣше подето въ такива кѫтове та трѣбваше особено прѣдпазливи да бѫдемъ въ тѣхъ.

Най-послѣ г. Салгънджиевъ завършва съ една бѣлѣжка за мѣстото и езикътъ на мървацитѣ. Не е вѣрно, че додѣто въпросителното мѣстоимение *кутри*, *кутра*, *кутро*, вмѣсто кой и пр. се изговаря, до тамъ е била границата на помацитѣ, а отдѣто то се замѣствало съ *кена*, захващала областьта на рупцитѣ.

Кена, *кина* и *какна* или *какина* е употрѣбително у всички Родопски помаци и въ нѣкои само български села въ Рупчосъ, сѣвернитѣ склонове на Родопитѣ, а *кутри* и пр. е употрѣбително само въ Ахж-челебийско и въ помашкитѣ села тамъ наредъ и съ *кена*. Слѣдъ това г. Салгънджиевъ споменава за пжтешественика Дозона и привежда неговото очъртание границитѣ на мърваци, помаци и рупци, които той считалъ изобщо за помаци, като въ забѣлѣжка спомня и друго едно мнѣние на учения френецъ, а именно, че отъ Димотика на изтокъ и до устието на р. Мѣста на запавъ е живѣло още едно славянско плѣме, най-рано дошло на полуострова, което се казвало *акрени* и че това плѣме още при завоеванието му отъ турцитѣ приело мохамеданството, та и днесъ вмѣсто акрени, се казвало *ахрени*. Въпросътъ за думата *ахрининъ*, *ахрени*, както, наистина, и днесъ самото българско население въ Родопитѣ титулува съсѣдитѣ си еднoплѣменници помаци, е непроученъ. Сжществуватъ нѣколко прѣдположения, поддържани отъ нѣкои учени, ала кое е вѣрното, още не може да се твърди, защото независимо и отъ обстоятелството, че литературата по това е и твърдѣ оскждна и не проучена, но и найважното отъ всичко е, че на самото мѣсто още не е пробранъ и суровия материалъ по бита, езика и пр. на тия пространни Родопски покраини, които сж населени съ помаци.

Книжката на г. Салгънджиева е прѣинтересна, и ний я горѣщо прѣпоржчваме на всѣки български родолюбецъ, когото боли сърдцето за сждбата на цѣлокупното българско отечество.

С.

До Рилския мънастиръ. Пжтни бѣлѣжки и впечатления отъ Н. Костовъ. Пловдивъ, 1906 год., цѣна 60 ст.

Въ послѣднитѣ нѣколко години се твърдѣ много популяризира идеята за ученишки екскурзии, а това иде да увлѣче и не ученици да правятъ излѣти особено прѣзъ пролѣтнитѣ и лѣтни мѣсеци, когато българската земя е една китна райска градина.

На учительтъ по география при Пловд. мжжка гимназия г. Костовъ е хрумнала хубавата идея да опише своитѣ впечатления отъ една такава ученишка екскурзия, извършена съ Пловдивски ученици. Подъ видъ на пжтни бѣлѣжки и впечатления г. Костовъ редува пжтьтъ, който сж извървѣли отъ Пловдивъ по полигѣ на Родопитѣ до Рилския мънастиръ и обратно прѣзъ Дубница, Радомиръ, Перникъ и София. Редуватъ се имената заедно съ надморската имъ височина и на всички по бѣлѣжити върхове, долини и котловини на тия чудни български планини, пжтемъ попъстрѣва бѣлѣжкитѣ си и съ нѣкои исторически прѣдания, споменава и селата, прѣзъ които сж минали, засѣга нѣкждѣ тѣхното разположение, вънкашенъ изгледъ и поминъкъ,

описва прѣстояването и гостуването на екскурзиянтитѣ въ българската святиня — Рилския мънастирь, връщането имъ прѣзъ Дубница, Радомиръ и Перникъ за София, бѣлѣжитоститѣ въ българската столица и т. н. Тукъ тамъ г. Костовъ съ младежко въодушевление пъстри своитѣ пѫтни бѣлѣжки и съ нѣкои хубави мисли и разсѫждения и най-сетнѣ завършва съ ползата, що ученици и учители извлѣкли отъ тая доста длъжка екскурзия.

Книжката е написана съ лекъ, увликателенъ езикъ и самà по себе си тя е едно твърдѣ полезно четиво не само за едни ученици, но и за всички, които не сѫ пѫтували и не познаватъ описанитѣ мѣста.

Ето единъ хубавъ конспектъ по отечествена география за единъ отъ най-хубавитѣ кѫтове на българското отечество. Такива книжки на първо мѣсто трѣбва да красятъ полицитѣ не само на ученишкитѣ библиотели, но и на всѣки българинъ.

Цѣната ѝ е 60 стотинки.

С.

Некролози.

† Митрополитъ Натанаилъ.

На 18 септемврий, т. г., отлѣтя въ вѣчностьта още единъ отъ оная плеяда безукоризнени и идейни борци, единъ и отъ тъй твърдѣ малкото вече останали свидѣтели на онова наше поколение, което мѫжествено изнесе на плѣщитѣ си цѣлъ единъ исторически процесъ, какъвто у други народи не съ десетилѣтия, а съ столѣтия е извършванъ. Почина въ прѣклонна възрасть (96 годишенъ) Н. В. Прѣосвещенство Пловдивскиятъ митрополитъ, бивши Охридски, Натанаилъ. Покойниятъ бѣше единъ отъ първитѣ български йерарси слѣдъ 1872 год., когато султанскиятъ ферманъ слѣдъ дълги борби учрѣждаваше Българската Екзархия, а съ това de facto признаваше и сѫществуването на Българската народна черква. И дѣдо Натанаилъ бѣше единъ отъ малкото на брой тагава народни пастири, които бѣха стълповетѣ на нашата черковна независимость, а при това още и първъ български владика на Охридския митрополитски прѣстолъ слѣдъ унищожението на Охридската българска патриаршия. Той бѣ радъ да види като добъръ пастирь и отличенъ родолюбецъ всичкитѣ свои въжделения, осѫществени, освѣнъ едно—освобождението и на останалия подъ турското иго робъ.

Слѣдъ освобождението дѣдо Натанаилъ не можа да се завърне на първия си постъ въ Охридъ и остана въ свободната вече България, дѣто слѣдъ кратковрѣменното си прѣбивание въ Ловечката епархия, той бѣ избранъ за Пловдивски митрополитъ, и като такъвъ народъ и съ покойния Панарѣтъ, Пловдивъ съ епархията никога нѣма да забравятъ. Макаръ и на прѣклонна възрасть (тогава на 84 години) дѣдо Натанаилъ не се побоя отъ тежестьта на годинитѣ си и недостѫпнитѣ планински усои, та по редъ 1894 година обиколи и всички български села въ дълбинитѣ Родопски (Рупчосъ), дѣто религиозното тамъ население го посрѣщаше и изпращаше като святия. И наистина, дѣдо Натанаилъ бѣ святия и по дума, и по дѣля.

Надаренъ съ всички качества на единъ истински пастирь, благъ по душа, безкористенъ по животъ и идеенъ по дѣла дѣдо Натанаилъ бѣ почитанъ и обичанъ и отъ тѣзи, които досущъ малко го познаваха. Не само Пловдивъ и епархията му пролѣха изкрени сълзи за загубата, що се понесе съ смъртьта на дѣдо Натанаила и не лесно потомството ще забрави тоя милъ старецъ и любимъ пастирь.

Вѣчна паметь и лека пръсть на тоя заслужилъ народенъ архипастирь.

С.

Тодоръ С. Бурмовъ.—1834+1906.

На 23 октомврий, т. г., скоропостижно е починалъ и още единъ отъ нашитѣ видни ратници въ духовното ни и политическо възраждане: Тодоръ С. Бурмовъ. Покойниятъ е родомъ отъ Габрово, добилъ е образованието си въ Русия, учителствовалъ е въ родното си мѣсто и въ Цариградъ, земалъ е участие въ списването на „Български книжици“, вѣстницитѣ „Врѣме“ и „Съвѣтникъ“, писалъ е въ рускитѣ вѣстници и освѣтлявалъ руското обществено мнѣние върху българ. животрѣптещи тогава въпроси, а слѣдъ това до 1877 год. е заемалъ длъжность въ Цариградското руско посолство.

Въ първитѣ дни слѣдъ освобождението Тодоръ Бурмовъ е зелъ видно участие въ конституирането на нашия новъ политикообщественъ строй и е билъ първиятъ български министъръ—президентъ на първото българско министерство. Послѣ той е пакъ заемалъ за малко врѣме министерски постъ и народенъ прѣдставитель въ XII Обик. Н. Събрание и завърши днитѣ отъ живота си и съ единъ бѣлѣжитъ трудъ въ нашата книжнина—*Българската църковня разпря* — съ който трудъ покойниятъ си увѣковѣчи името и на добъръ историографъ.

Лека пръсть на покойния и на нашитѣ скромни съболезнования къмъ близкитѣ на дѣдо Бурмовъ.

С.

А. Н. Веселовскій.—1838+1906 г.

На 10 октомврий, т. г., е починалъ въ Петербургъ извѣстниятъ руски академикъ Александръ Николаевичъ, Веселовски *богатиръ науки*, както вѣрно го е нарекълъ единъ неговъ биографъ.

Покойниятъ е билъ възпитаникъ на Московския университетъ, отдѣто слѣдъ завършване наукитѣ си е заминалъ съ научна цѣль задграница, споходилъ е германскитѣ и романски западноевропейски страни и е добилъ голѣма научна ерудиция. Веселовски е крупна литературна и научна сила съ голѣма извѣстность не само въ родната руска земя и славянскитѣ страни, но и въ цѣла Европа. Увлѣченъ въ новата теория на Банфи за международнитѣ заимствувания и безъ да бжде по професия лингвистъ, той е владѣлъ съ рѣдка способность много езици, обнаруженъ и съ голѣма научна ерудиция и надаренъ съ критически талантъ за анализъ, Веселовски е внесълъ много нѣщо въ осъвършенствуването на тъй наречения историко-сравнителенъ методъ въ изслѣдването на народнитѣ повѣрия, прѣдания, обряди и творчески духъ у разнитѣ народи, прѣдимно у славянскитѣ. Съ тоя методъ той е изгъкналъ непрѣвидното обитение между стария изтокъ и запада, посрѣдница на което обитение се явява старата Византия.

Руската земя и славянската наука много губятъ съ смъртьта на тоя бѣлѣжитъ руски ученъ.

Миръ на прахътъ му.

С.

Народни умотворения изъ Родопитѣ.

Помашки пѣсни изъ Ахъ-челебийско.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1

Моминска хубость.

Момъкъ се чуди на момина красота, а тя му отговаря, че е родена на личенъ день Гергевъ день и майка ѝ я полѣла съ млѣко, станала бѣла; захранила я съ грозде, станала черноока; ударила я съ тънка сюлвийка, прилича на нея по тънката си снага.

Мамѝце^{а} тѐ^{а}нка, ве^{а}со̀чка,
Мамѝце^{а} бѐ^{а}ла, че^{а}рно̀чка,
Да ли ат зѐме^{а} е^{а}внѝкна,
Да ли ат сло̀^{а}нце^{а} дапа̀дна?
— Е^{а}на́ко лу̀до и мла̀до,
Не^{а} со^{а}м ат зе́ме^{а} нѝкнала,
Не^{а}то̀ ат сло̀^{а}нце^{а} па̀днала,
Ма̀йка си ма е^{а} родѝла
На лѝче^{а}н ден’ Г’о̀рге^{а}вде^{а}н’;
С бе́^{а}ло ма млѐ^{а}ко амѝла,
С ч’о̀^{а}рно ма гро̀зде^{а} нахра́ни,
С тѐ^{а}нка се^{а}л’вѝйка адрѝла:
На мле́^{а}коно сам бѐ^{а}личка,
На гро̀зде^{а}но сам че^{а}рно̀чка,
На се^{а}л’вѝйка сам ве^{а}со̀чка.

Слушана отъ Абдурахманъ чаушъ, 1891 год. отъ с. Смиленъ.

2

Момнкска любовь.

Момата се хвали на майка си, какъвъ е момъкъ видѣла и влюбила се въ него. Моли майка си да го стигне и жененъ или ергенъ да го върне, а майка ѝ явява, че той имъ билъ близка роднина.

Ма́йчинко, ста́ра ма́йчинко,
Зам(2) да ми зна̀е^{а}ш, ма́йчинко,
Какна̀ е^а ра̀нко ме^{а}но̀^{а}ло
Пре^{а}с на́ши ра̀вни дво̀раве^а:
Ко̀нче^а мо пѝле^а фо̀^{а}ркаше^а,
Ру̀ба мо 'о̀ган' гарѐше^а,
Лѝце^а мо сло̀^{а}нце^а свѐте^{а}ше^а;
Че^а как е^а, ма̀йчо, ме^{а}но̀^{а}ло,
Бо̀^{а}кал сам во̀да е^{а}спѝла,
Пак ми сарцѐсо е^{а}згарѐ^{а}!
Ста́ни го, ма̀йчо, прѐ^{а}стигни,
Та си го хѝтро по̀питай:
Жѐне^{а}но ли е^а, не^а ли е^а.
Ле^{а}ко̀ е^а, майчо, лѐфте^{а}ро,
Ра̀зде^{а}лно бѝл'е^а да бе^{а}ре́м;
Пак ко е^а, ма̀йчо, лѐфте^{а}ро,
Че^а си го̀ нахза́т' за̀варни.
— До^{а}ще^{а}р'о мо̀е^а ма̀йчина,
Не^{а}мо̀й ми ду̀май, до̀^{а}щер'о,
Че си сте^а блѝзна рад'нѝнка.

Слушана отъ сѫщия.

3

Момковъ начинъ за измамване мома.

Момъкъ мами любовницата си съ накити и я учи какъ да излъже за тѣхъ майка си.

Мами́це^а ма́йри ху̀бава,
Сно̀щи сам даш'о̀^{а}л ат паза̀р',

Та ти сам данѐл армага́н
Си̏т'ни, срѐбар'ни тре^{а}пу̏шки
Сас алтδ̀^{а}не^{а}ни ве^{а}ру̏шки.
— Е^{а}на̀ко ле^{а}вѐн ка̀матан,
Не^{а}щδ̀^{а} ги, не^{а}щδ̀^{а}, е^{а}на̀ко:
Мѐне^{а} ще^{а} ма̀йка да пѝта,
Ат де сам з'о^{а}ла тре^{а}пу̏шки.
З'δ̀^{а}ми ги, з'δ̀^{а}ми, мамѝце^{а},
Е^{а} та ща хѝтро нау̏чи,
Как да е^{а}злб́^{а}же^{а}ш ма̀йка ти.
Ти си хи рѐчи, мами́це^{а}:
„Фчѐра ми сва̀дба е^{а}мѐ^{а}ше^{а},
Си̏ви са кδ̀не^{а} ва̀ре^{а}ха.
Та си са кδ̀не^{а} збу̏таха,
Та си тре^{а}пу̏шки лѐ^{а}йнаха,
Дре́б'ни хи де^{а}ца̀ збѝраха,
Врит' си хи мѐне^{а} да̀ваха.

Слушана отъ сѫщия.

4

Момъкъ завлича маловъзрастна мома.

Момъкъ открадва маловъзрастна мома, а майка му го съвѣтва да си я пусне, защото ще плаче за майка си. Момъкътъ заплашва своята майка, че ще избѣга съ откраднатата въ гората, ако тя не се съгласи да я приеме.

Е^{а}зле^{а}зи, ма̀йчо, да вѝдиш,
Какна̀ си вδ̀де^{а}м пѝле^{а}нце^{а}!
— Пу̏сни го, пу̏сни, си́но л'о,
Е^{а}га́ запла̀че^{а} за ма̀йка,
Как да го, си̏но, заме^{а}риш?(3)
Ма̀йчинко, ста̀ра ма̀йчинко,
Не́мо е^{а} л'δ̀^{а}саи кахδ̀^{а}ран:
Ти го ще^{а}ш ме^{а}рѝ пδ̀де^{а}н'ом(4)
Сас лѐ^{а}т'ни бла̀ги ѐ^{а}бал'ки,

Е^{а} го ща ме^{а}рѝ пѐнащом[5]
С масърцки жѐ^{а}л'ти е^{а}лтѐ^{а}не^{а}.
— Пу̀сни го, сѝно, пу̀сни го,
Да пре^{а}дѐ тѐ^{а}нки дѐраве^{а}.
Пак ти ми збѝрай свѐтаве^{а}.
Ма̀йчинко, мѐе^{а} ма̀йчинко,
Нам са сас нѐга дѐраве^{а}
Га̀рица с лѝсте^{а} зе^{а}лѐно,
Пак ни са, ма̀йчо, свѐтаве^{а}
Ф гарѐ^{а}па дрѐб'ни пил'чкѐве^{а}.

Слушана отъ сжщия.

5.

Синовна молба къмъ майка си.

Момъкъ се моли майци му да не го мъмре и бие, че ще стане причина да избѣга далече въ войската при Дунавъ, отдѣто може и да се не върне живъ.

Сѐсва[6] ма кѐрай, ма̀йчинко,
Ле^{а} кѐрай, ле^{а} пасадрѝвай,[7]
Че^{а} ти ща, ма̀йчо, пабѐ^{а}гна
Пре^{а}с дѐве^{а}т' гѐри ве^{а}сѐки,
Пре^{а}с дѐве^{а}т кавѝ ше^{а}рѐки,
Дадѐ ми Ту̀на прѐ^{а}стигна.
Млѐчко ще^{а}ш гл'ѐ^{а}да пѐ^{а}т'е^{а}ну,
Млѐчко ще^{а}ш пѝта пѐ^{а}т'ници:
„Пѐ^{а}т'ници, мѐи дру̀мници,
Не^{а} вѝд'вахте^{а} ли Іусѐна?“
Тѐ ще^{а} ти ре^{а}кѐ^{а}т, ма̀йчинко:
„Вѝд'вахме^{а} си го, а̀бло[8] ле^{а},
Край Ту̀на фаф арду̀е^{а}па[9],
Іусѐну кѐ^{а}ща градѐ^{а}ха
Бе^{а}с вратѐ и бе^{а}с прѐзарци.“

Слушана отъ сжщия.

6.

Прѣхвалена мома.

Момъкъ се хвали и описва хубоститѣ на залюбена отъ него мома, която безъ да знае, му била ближна роднина—чичова му дъщеря.

Да зна́е^{а}ш, ма̀йчо, да вѝдиш,
Какна̀ сам, ма̀йчо, зага̀лил
Блѝзно камшѝцко мо́ме^{а}че^{а};
Фчѐра го вѝде^{а}х, ма̀йчинко,
На мѝже^{а}вине^{а}(10) дво̀раве^{а},
Като̀ па̀тчица хо̀де^{а}ше^{а},
Като̀ бе^{а}л' біу̀л'че^{а}к(11) паѐ^{а}ше^{а},
Като̀ сло́^{а}нце^{а}но гре^{а}е́^{а}ше^{а}.
Надѐнало бе^{а}, ма̀йчинко,
Бѐ^{а}ли, шѐ^{а}ре^{а}ни жара̀пе^{а};
Варх жара̀пе^{а}не^{а}, ма̀йчинко,
Баранжу́к тѐ^{а}нка рѝсчица,
Варх рѝсчицана, ма́йчинко,
Стамбо́лцка саіо̀^{а}(12) сѝрме^{а}на;
Пре^{а}с плѐхчицине^{а}, ма̀йчинко,
До се^{а}ксѐн дрѐб'ни плѝче^{а}ци,
Варх плѝче^{а}цине^{а}, ма̀йчинко,
Бѝнграшлу фѐсче^{а} че^{а}р'ве́но.
— Мо́^{а}л'чи ми, сѝнол'о, не^{а} ду̀май,
Че^{а} ми сте^{а} блѝзна рад'нѝна:
Мѝжа^{а}ва ти е^{а} до̀^{а}щ^{а}аре^{а}.

Слушана отъ сѫщия.

7.

Боленъ Хюсеинъ въ планината.

Разболѣлъ се Хюсеинъ въ планината безъ да има кой да го види. Порѫча на едничкия си другарь ко-

нътъ да се моли Богу да бѫде дъждовно лѣтото, за да му прогние юларътъ и си отиде въ домътъ на господаря си. дѣто първото му любе ще се разбере за постигнатата го участь.

Бре^{а} чу̀ли ли сте^{а}, не^{а}ли сте^{а},
Х'усе^{а}йн са е^{а} пабалѐ^{а}л
На ве^{а}со̀кана пла̀нина,
Ни́щичко нѐма да нѐга,
Ле^{а} анно̀ ко̀нче^{а} хра̀не^{а}но,
И не́га мо са во̀^{а}рвали
За тѐ^{а}нка ѐла, ве^{а}со̀ка,
Х'усе^{а}йн мо са мо̀ле^{я}ше^{а}:
— Кон'о л'о мо̀и ка̀матан,
Мо̀ли са, ко̀н'о, Алла̀хо,
Лѐ^{а}тоно да е^{а} ле^{а}тʽлѝво,
Хаво̀^{а}на(13) да е^{а} маглѝва,
Да ти прагнѝе^{а} де^{а}згѝне^{а}н(14),
Де^{а}зги́не^{а}н, ко̀н'о, іола̀ре^{а}н(15),
Зам да ми по̀диш, бре^{а} ко́н'о,
На на̀ши ра̀вни дво̀раве^{а},
Е^{а}сничко да са е^{а}звѝскаш(16),
Е^{а}кичко да си патѝпаш.
Лѐ^{а}ко ми, ко̀н'о, е^{а}зле^{а}зе́
Мо̀е^{а}на ста̀ра ма̀йчица,
Е^{а} мо̀е^{а} ма̀йшка се^{а}стрѝца,
Ве^{а}со̀чко фдѝгай главо̀^{а}на,
Да ти не^{а} стѝгнат де^{а}згѝне^{а}н,
Да ти не^{а} фа́нат іала̀ре^{а}н.
Ага́ ми, ко̀н'о, е^{а}злѐзе^{а}
Мо̀е^{а}но л'у̀бе^{а} по́^{а}рвичко,
Из нѝско̀ све́ди главо̀^{а}на,
Да си ти фа̀пе^{а} іола̀ре^{а}н,
Да си ти свалѝ де^{а}згѝне^{а}н,
То ще^{а} са, ко̀н'о, дасѐ^{а}ти.

Слушана отъ сѫщия.

8.

Момково и момино желание.

Момъкъ се хваля и обѣщава пари и курбанъ, за да срѣщне любовницата си. Съгледва я въ градината, когато засадала босилекъ и наричала да порасне, за да се кичи съ него и примамва момцитѣ.

Загàлил сам аннỏ^{а} момà,
Аннỏ^{а} момá и не^{а}вѐста:
За не^{а}вѐста и то^{а}й, и то^{а}й,
За мамàна амàн, амàн,
Да е^{а} ср'ỏшнам, алтó^{а}н дàвам,
Да е^{а} вѝде^{а}м, карбàн' кỏле^{а}м.
Га атѝдах ф махалỏ^{а}на
Че^{а} е^{а} нàйдах бе^{а}з алтó^{а}нче^{а}к,
Бе^{а}з алтỏ^{а}нче^{а}к, бе^{а}з карбàнче^{а}к.
Вас'ỏ^{а}днах си врàне^{а} кóне^{а},
Че^{а} атѝдах на банàре^{а}н,
Та не^{а} гл'ỏ^{а}дам фаф вадỏ^{а}на,
Е^{а}м си гл'ó^{а}дам фаф бахч'ỏ^{а}на,
Де авàрдих мàйшка мамà
Да рассàда ран басѝле^{а}к;
Хѐм рассàда, хем вазрѝча:
—Рàсти, рàсти, ран басѝле^{а}к.
Да нарастѐш залѐн, кравѐн,
Да са кѝче^{а}м, да са гѝзде^{а}м,
Да ма гàле^{а}т е^{а}нàцине^{а},
Да ма гàле^{а}т, да ма з'ỏ^{а}мат.

Слушана отъ сѫщия.

9.

Прѣрекания между момъкъ и мома.

Момъкъ запрѣщава на мома да не минава прѣзъ дворовет̀ѣ му и че ако знае че за него тя не минава, курбанъ би заколилъ. Момата му отговаря,

че тя си минова по работа и нека си коли курбанъ, за да му дойде умътъ въ глава.

Сос ми ме^{а}нòвай, мòмне^{а}ле^{а},
Пре^{а}с наши равни двòраве^{а}
Пре^{а}с сѝт'ничконо д'уше^{а}мé,
Сос ми паглè^{а}вай, мòмне^{а}ле^{а},
Нах ве^{а}сóкине^{а} к'òшкаве^{а},
Нах сит'ничкине^{а} кафèв'е^{а}.
—Е^{а}кò ме^{а}новам, е^{а}нàко,
Та не^{а} ме^{а}нòвам за тèбе^{а},
Е^{а}м си ме^{а}нòвам за мèне^{а};
Вўте^{а}рна рàно за ж'òтва,
Вèче^{а}р'о гèчко[17] ат ж'отва.
Е^{а} да ми знàе^{а}м, мòмне^{а}ле^{а},
Ти за мèн' че^{а} не^{а} ме^{а}нòваш,
Карбан' ще^{а} кòле^{а}м за тèбе^{а}.
—Ти ко го колиш, е^{а}нàко,
Та го не^{а} кòли за мèне^{а},
Е^{а}м си го кòли за тèбе^{а}:
Да ти са вàкли авни́не^{а},
Да ти е^{а} здрàво стàдоно,
Да ти е$_{я}$ іамо^{а}н ф главò^{а}на,

Слушана отъ Рашидъ ефенди въ Горно Райково, 1888 год.

б). Помашки изъ Рупчоско.

Записалъ А. Шулговски, пенсионеръ.

1.

Невѣстинъ поплакъ отъ грозното й любе.

Свекървата вини снаха си, че е съвлина, а тя ѝ отговаря, че е посрѣщала и услужвала на двадесеть души юнаци, любето ѝ я ревнувало, ала не му е тя виновна, а майка му, която го е грозно родила. Свекървата кани сна-

ха си да не обръща внимание на гровотата му, а на богатството, което има.

Санлѝва снòаха, дреамлѝва.
—Неа соам, анáйку,[18] санлѝва,
Ами сам чеарнòка, мреáнòка[19],
Снòща си у мен' имéаше
Ирмибéш киши 'унаци,
Ирмибèш каф'о сам варѝла,
Ирмибèш чибу̀к пàлила
И на скут хми сам сеадéала,
Л'убеа ми на край сеадèаше,
И ѝскривеа ма гл'оадашеа,
Катугà[20] му сам еа крѝва.
Крѝва си му еа мàйка му,
Чеа гу еа грòзну рудѝла
И гу еа крѝву пувѝла.
—Снòаху л'у, снòаху, санлѝва,
Неамòй му гл'òада грòзнуну,
Ами му гл'òадай имàн'еа:
Аднòа л'увàда кóн'увеа,
Дру̀га авлѝеа[21] кòшувеа[22],
Пòална чéкмеаже грòшувеа.
—Вòалци му èали кòн'увеа,
Буту̀р ([23]) му изèал кòшувеа
Рóажда му èала грòшувеа,
Га гу си грòзну рудѝла
И крѝву гу си пувѝла.

Слушана отъ Мехмедъ Дугановъ отъ с. Чокуръ-кьой, 1906 г.

2.

Прѣдсвадбено момино разкайване.

Когато сватоветѣ наближаватъ да водятъ Фатминка, тя се разкайва и моли майка си да не я дава въ далечно селе и чужди хора. Майка ѝ казва, че за това е трѣбвало по-рано да помисли прѣди дарове да дари и прѣди шепътъ да земе.

Задàли са са, пудàли
Фат'мѝнкининеа свáтувеа

Ут Мàданцкана Прѐ^{а}вала,
Пре^{а}с зе^{а}лѐнуну л'увàд'е^{а},
Сѝви си кòн'е^{а} вàре^{а}ха,
Чѝфну кубу́ре^{а}[24] пу̀скаха.
У Фат'мѝнкини двòруве^{а}
Фат'ми́нка нах во^{а}н, нах вò^{а}тре^{а},
Бѐ^{а}ли си рò^{а}ки кò^{а}рше^{а}ше^{а},
Бурмѝ по́^{а}рсте^{а}не^{а} трушѐ^{а}ше^{а},
Ри́скана хи са кò^{а}цаше^{а},
Ше^{а}ли́е^{а}[25] су́ще^{а}[26] ме^{а}тѐ^{а}ше^{а},
Зе^{а}мѝца òган' гурѐ^{а}ше^{а},
Тре^{а}вѝца су̀ха сò^{а}хне^{а}ше^{а},
Дрѐб'ни си сò^{а}лзи рòне^{а}ше^{а}
И на мàйка си вѝкаше^{а}:
—Мàйчинку, пу̀ста мàйчинку,
Не^{а} ли е^{а} л'ò^{а}сна нàгуда[27]
Свàтуве^{а} да си развò^{а}рне^{а}ш,
Как ще^{а} ма, мàйчу, кайдѝсаш
Ф ч'у̀здуну сѐлу де^{а}лѐчну,
Ф ч'у̀здине^{а} л'у̀д'е^{а} не^{а}знàйни,
Млòчку ще^{а}ш, мàйчу, да вàрдиш,
Да ли за гòсте^{а} не^{а} ѝдам
Ут висо́кана плàнина.
Мàйка Фат'мѝнки румòне^{а}:
— До́^{а}ще^{а}р'у мòе^{а} мàйчина,
Ке^{а}нà си напре́ш гл'о́^{а}дала,
Да́ре^{а} да не^{а} си дарѝла,
Лише́^{а}н да не^{а} си зѝмала.

Слушана отъ сжщия.

в) Български отъ с. Павелско, Рупчоско.

Записалъ, Георги Л. Пашевъ.

1.

Момково опитване.

Момъкъ се рѣшава и пита любовницата си ще ли майка ѝ да я годи прѣзъ тая зима. Момата отговаря,

че е слушала баща и́, че не ще я даде томува, когото тя лю̀би и чрѣзъ майка си рѣшително казала на баща си, съ кого ще иде.

Сеªга̀ за дѐвеªт' гуди́ни, ж'а̀нъм,
На ва́шту ха̀нчеª духа̀дам,
Ду̀ма на б'ах ти пруду̀мал,
С о̀чи на б'ах та пугл'ъªдал,
Сеªга̀ жеª да ти про̀дума
И с о̀чи жеª та по́гл'ъªда:
Питала ли си ма̀кеª ти,
Жеªта главѝли съªй зи̇ма?
—На съªм еª, ба́чу, пѝтала,
Еªм еª съªм сно́шкеª слу̀шеªла,
Ма́кеª и тѐªйку гъªл'ч'а̀а(28):
Жеª главѝм Тѝнка сай зи́ма,
На Г'о̀ргеª жеª еª дадѐмеª.
Тѐªйку на на ма̀кеª пруду̀ма:
„Дѐвеªт' дъªщеªри да ѝмам,
Еªдна̀ на Г'о́ргеª на да̀вам,
Чеª то' еª мло̀гу увардъª,
Во́да ф уста̀на на ту́реª(29),
Сас укъª пѝеª вѝнуну,
Пу сука̀цинеª приспа̀ва,
Жеªна̀ на мо̀жеª да гл'ъªда,
Къªща на мо̀жеª да варти́."
Тѝнка те́ªйку си румо̀неª:
— Бо̀са балка̀на жеª мѝна,
Пак сас Г'о̀ªргеª жеª ѝда.

Слушана отъ П. Христевъ, 1902 год.

Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки върху нѣкои думи и форми въ народнитѣ умотворения.

---

1. **Сеªл'вѝйка** умал. отъ *селвия*, сжщ. име. Миризливо дърво, здраво и трайно за изработване отъ него прибори. Често се срѣща въ народнитѣ пѣсни изъ

Родопитѣ, като символъ на стройно красиво момино или момско тѣло.

2. **Зам** прѣдлогъ вмѣсто за или та. *Зам да знае^{а}ш*, за да знаешъ.

3. **Заме^{а}рѝш** гл. смиришъ. *За̀мири де̂^{а}те^{а}ту*, смири, укроти дѣтето.

4. **По̂де^{а}н'ом** нар. денемъ, денѣ.

5. **По́нащом** нар. нощемъ, нощѣ.

6. **Со̂сва, сос** гл. повел. форма стига, спри сега, доволно е толкова.

7. **Пасадрѝвай** гл. по сбивай, сегисъ тогисъ наказва съ бой.

8. **Абла** сжщ. лела, кака, чичана у помацитѣ.

9. **Арду̂е^{а}** турска дума ордия, отрядъ войска.

10. **Мѝже^{а}вине^{а}** прил, чичови, отъ *мижо* у помацитѣ чичо, братъ на бащата.

11. **Бе^{а}л'б'улче^{а}к** отъ *билбюль* умал. сжщ. славей.

12. **Саiо^{а}** сжщ. платнена женска дреха, която се носи отъ помакинитѣ. Замѣнява сукманътъ.

13. **Хаво̂^{а}на** сжщ. членувано, турска дума, означава врѣме климатъ.

14. **Де^{а}згѝне^{а}н** сжщ. турска дума, желѣзната брънка, която се туря въ устата на коньтъ, за да се управлява. Казва се още и *дрише^{а}ндрък*.

15. **Іоларе^{а}н**, *iола̂р'*, сжщ. турска дума, *по́водник* у българитѣ. Оглавътъ на товаренъ добитъкъ.

16. **Е^{а}звѝскаш** гл. изцвилишъ.

17. **Гѐчко** нар. кжсно.

18. **Ана̀йко** сжщ. майка у помацитѣ отъ турската дума ана.

19. **Мре^{а}но̂ка** прил. прилична, красива и пъргава като мрѣна риба.

20. **Катуга̀** съюзъ, като че.

21. **Авлѝе^{а}** сжщ, турска дума, означава оградена работна зема.

22. **Ко̂шуве^{а}** сжщ. пчелини кошове съ пчели пълни.

23. **Буту̂р** сжщ. име на болесть у пчелитѣ.

24. **Кубу̂ре^{а}** сжщ. пищове.

25. **Ше^{а}лѝе^{а}** сжщ. помашки долни женски дрехи, които обикновено помакинитѣ въ нѣкои села изъ Ро-

допитѣ носятъ съ дълги крачоли до надъ ходилото, за да се виждатъ.

16. **Сущеа** сжщ. сметъ.

27. **Нагуда** сжщ. отъ нарѣчието *нагудну*, употрѣбително въ Ахж-челебийския говоръ, вмѣсто надѣвамъ се да е тъй, мисля, че ще бжде тъй, че ще може да стане едикоя си работа.

28. **Гъалч'аа, гъал'чи** глаг. говори, приказваха.

24. **Увардъа** сжщ турска дума, разточителенъ, разсипникъ човѣкъ.

